

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 5/2021

ISSN 1731-030X

W numerze:

Grzegorz Wolak

Z problematyki skutków zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym.

Rozważania na kanwie zagadnienia prawnego w sprawie III CZP 13/20

Przemysław Jadłowski

Skarga na przewlekłość postępowania w sprawie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAW EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. ASzWoj dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. UWŕ dr hab. Izabella Gil

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2021

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5 Dodatkowy opis i oszacowanie w praktyce**
Additional Description and Estimation in Practice
Mateusz Pietrzyk, sędzia Sądu Rejonowego w Chrzanowie
- 21 Skarga na przewlekłość postępowania w sprawie
nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności**
Complaint about Excessive Duration of Proceedings in a Case
for Granting an Enforcement Clause to a Writ of Execution
*Przemysław Jądłowski, doktorant w Katedrze
Postępowania Cywilnego I WPiA Uniwersytetu Łódzkiego*
- 43 Some Peculiarities Regarding the Execution
of Court Decisions: Legislative Review**
Właściwości egzekwowania postanowień
sądowych: przegląd legislacyjny
*Svetlana Belikova, Head of the Department for the Training
of Prosecutors in the Representation of State Interests in the Court
of the Institute for Special Training of the National Academy of Prosecution
of Ukraine, Candidate of Law, Senior Counselor of Justice, Kiev, Ukraine*

GLOSZY

- 59 Z problematyki skutków zbycia spółdzielczego
własnościowego prawa do lokalu po jego zajęciu
w postępowaniu egzekucyjnym. Rozważania na
kanwie zagadnienia prawnego w sprawie III CZP 13/20**
Considerations on the Basis of a Legal Issue in the Case III CZP 13/20.
From the Issue of the Effects of the Sale of the Cooperative Ownership
Right to The Premises After Its Seizure in Execution Proceedings
*dr hab. Grzegorz Wolak, sędzia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu,
Wydział I Cywilny; wiceprezes Sądu Rejonowego w Stalowej Woli*

STRESZCZENIE **Dodatkowy opis i oszacowanie w praktyce**

W opracowaniu dokonano analizy problemów związanych z rozpatrywaniem wniosków o dodatkowy opis i oszacowanie. Wnioski takie bardzo często są wykorzystywane do utrudniania (przeciągania w czasie) postępowania egzekucyjnego z nieruchomości. Zawarte w opracowaniu praktyczne uwagi na temat procedury rozpatrywania tego typu wniosków mają – zdaniem autora – służyć zapewnieniu sprawności postępowania egzekucyjnego bez szkody dla słusznie chronionych interesów stron.

Słowa kluczowe: *dodatkowy opis i oszacowanie nieruchomości*

SUMMARY **Additional Description and Estimation in Practice**

The study analyses problems relating to the examination of applications for an additional description and estimation. Such applications are usually used to hinder (delay) enforcement proceedings against real estate. Practical comments included in the study on the procedure of handling such applications are aimed, according to the author, at providing the efficiency of enforcement proceedings, without prejudice to rightly protected rights of parties.

Keywords: *additional description and estimation of real estate*

Dodatkowy opis i oszacowanie w praktyce

Regulacja dotycząca dodatkowego opisu i oszacowania jest lakoniczna. Zawiera się w jednym przepisie – w art. 951 k.p.c. Wokół stosowania tak zwięzłej, jednozdaniowej normy powstało jednak wiele kontrowersji. Pomimo to wątpliwości sądów i komorników sądowych dotyczące dodatkowego opisu i oszacowania rzadko stanowiły przedmiot rozważań doktryny oraz sądów wyższych instancji. W przeszłości wyjaśniono, iż na postanowienie oddalające skargę na czynność komornika, polegającą na oddaleniu wniosku o sporządzenie dodatkowego opisu i oszacowania (art. 951 k.p.c.), zażalenie nie przysługuje¹. Jest to jedna z niewielu kwestii, która na tle wykładni art. 951 k.p.c. nie budzi obecnie rozbieżności. Powyższe stanowisko Sądu Najwyższego jest trafne. Przyczyniło się jednak do tego, że inne problemy narastające w związku ze stosowaniem art. 951 k.p.c. są rozstrzygane sprzecznie na najniższym szczeblu sądownictwa powszechnego. Również wypowiedzi doktryny prawniczej są niejednolite.

W praktyce wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie jest często jednym ze środków, którym posługują się dłużnicy w celu zahamowania postępowania egzekucyjnego z nieruchomości. Wniosek o ponowny opis

¹ Uchwała SN z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 19/13, Lex nr 1391404; uchwała SN z dnia 28 maja 2013 r., III CZP 28/13, Lex nr 1316051.

i oszacowanie nie służy do uzupełnienia zarzutów, które strony mogły podnieść w ramach zaskarżenia opisu i oszacowania. Jeżeli strona postępowania egzekucyjnego nie podniosła zarzutów w skardze na czynność komornika sądowego lub zażaleniu na postanowienie sądu w przedmiocie skargi na opis i oszacowanie, to podlegają one prekluzji i nie mogą być zgłaszane skutecznie w późniejszym terminie. Wniosek o ponowny opis i oszacowanie nie jest również środkiem procesowym, w którym strona niezadowolona z rozstrzygnięcia zarzutów skargi na czynność opisu i oszacowania nieruchomości może zgłosić je ponownie. Celem tego wniosku jest uaktualnienie opisu i oszacowania nieruchomości po uwzględnieniu różnorodnych zmian.

Wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie winien zostać złożony do komornika sądowego. Jeśli wniosek zostanie złożony do sądu, sąd jest zobowiązany przekazać go zarządzeniem komornikowi sądowemu, polecając rozpatrzenie wniosku (art. 800 k.p.c.). Ustawodawca wykluczył możliwość sporządzenia dodatkowego opisu i oszacowania z urzędu². Budziło to wątpliwości na tle stosowania art. 951 k.p.c. w jego pierwotnym brzmieniu. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³ wprowadziła zmiany w tym zakresie. Wyraźnie zastrzeżono, że dodatkowy opis i oszacowanie następuje wyłącznie na wniosek dłużnika i wierzyciela. Oznacza to, że instytucja dodatkowego opisu i oszacowania nie może być stosowana przez komorników sądowych jako remedium na oczywiste wady prawomocnego opisu i oszacowania. Zdarza się, zwłaszcza przy bierności stron, że poważne mankamenty opisu i oszacowania nie zostały ujawnione, a termin na złożenie skargi na opis i oszacowanie upłynął. Jeśli wady są na tyle istotne, że należy je wyeliminować,

² Tak też: J. Derlatka, *Wartość nieruchomości jako przedmiot opinii rzeczoznawcy majątkowego oraz uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2018 roku, II CSK 117/17*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2019, nr 105, s. 41–60; M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szaniciły, Warszawa 2019, s. 1107.

³ Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804.

prawidłową reakcją będzie zwrócenie się do sądu przez organ egzekucyjny lub strony o podjęcie czynności w ramach nadzoru nad egzekucją (art. 759 § 2 k.p.c.), a nie przystąpienie przez komornika sądowego do dodatkowego opisu i oszacowania z własnej inicjatywy w celu usunięcia dostrzeżonych uchybień. W ramach nadzoru nad egzekucją sąd może wyeliminować prawomocny opis i oszacowanie, jeśli zaistnieje taka konieczność. Zachowanie zasady legalizmu działania komornika sądowego nie pozwala na kontynuowanie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości na podstawie oczywiście wadliwego opisu i oszacowania. Możliwość wzruszenia prawomocnych czynności komornika sądowego w trybie art. 759 § 2 k.p.c. jest akceptowana w orzecznictwie⁴. Taka droga konwalidacji błędnego opisu i oszacowania istnieje do określonego momentu. Egzekucja z nieruchomości charakteryzuje się etapowością, czego konsekwencją jest prekluzja zarzutów dotyczących wcześniejszych etapów postępowania. Sąd odmówi przybicia z powodu naruszenia przepisów postępowania w toku licytacji, jeżeli uchybienia te mogły mieć istotny wpływ na wynik przetargu (art. 991 § 1 k.p.c.). W orzecznictwie sporna jest kwestia, jakie zarzuty mogą być podstawą wniosku o odmowę przybicia oraz ewentualnego zażalenia na przybicie⁵. Sąd Najwyższy z jednej strony przyjmował, że wyliczenie przyczyn odmowy przybicia należy traktować jako przykładowe, a zatem podstawą odmowy przybicia mogą być także wadliwości postępowania powstałe w czasie przed licytacją⁶. Z drugiej strony prezentowany był pogląd, że przewidziana w art. 997 k.p.c. podstawa zażalenia na postanowienie sądu co do przybicia ogranicza się do naruszenia przepisów na etapie zawiadomienia o licytacji, toku jej prowadzenia i samego przybicia, natomiast

⁴ Uchwała SN z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58; postanowienie SN z dnia 10 sierpnia 2018 r., III CZP 28/18, Lex nr 2531316; postanowienie SO w Gliwicach z dnia 15 lutego 2017 r., III Cz 2243/16, Lex nr 2343615.

⁵ Sporne poglądy na ten temat przedstawił Sąd Okręgowy w Kaliszu w uzasadnieniu postanowienia z dnia 15 grudnia 2015 r., II Cz 777/15, Lex nr 1994760.

⁶ Postanowienie SN z dnia 3 października 1997 r., I CKN 265/97, Lex nr 1227467; postanowienie SN z dnia 17 grudnia 1998 r., II CKN 2/98, Lex nr 1214422; postanowienie SN z dnia 15 lutego 2000 r., III CKN 999/99, Lex nr 530726.

nie odnosi się do wcześniejszych faz postępowania egzekucyjnego⁷. Należy jednak założyć, że najpoważniejsze uchybienia przy sporządzeniu opisu i oszacowania (faktyczne oszacowanie innej nieruchomości aniżeli stanowiącej przedmiot egzekucji, pominięcie przy oszacowaniu istniejących obiektów budowlanych) będą mogły zostać wyeliminowane najpóźniej na skutek zażalenia na postanowienie o przybiciu. W razie niezaskarżenia postanowienie o przybiciu za cenę wynikającą z opisu oszacowania nabiera waloru prawomocności.

W doktrynie prezentowane są sprzeczne poglądy dotyczące końcowego terminu, do którego możliwe jest zgłoszenie wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Część doktryny stoi na stanowisku, że złożenie takiego wniosku jest możliwe wyłącznie do pierwszego terminu licytacji⁸, część natomiast przyjmuje, iż nie jest wykluczone zgłoszenie wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie również między pierwszym a drugim terminem licytacji⁹. Należy zgodzić się z drugim z przedstawionych poglądów. W niektórych przypadkach między pierwszym a drugim terminem licytacji upływa znaczna ilość czasu¹⁰. Drugi termin licytacji jest warunkowany wnioskiem wierzyciela, wniesieniem przez niego zaliczki. Niewykluczony jest również wniosek wierzyciela o zawieszenie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości po nieskutecznym pierwszym terminie licytacji. To sprawia, że nie można się zgodzić, iż wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie jest dopuszczalny tylko do pierwszego terminu licytacji, zwłaszcza że art. 951 k.p.c. wyraźnie tego nie przesądza. Wskazuje jedynie, że chodzi o zmiany w stanie nieruchomości między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym. Pogląd

⁷ Postanowienie SN z dnia 11 lutego 2000 r., III CKN 1072/99, Lex nr 40114; postanowienie SN z dnia 6 maja 2005 r., II CK 30/05, Lex nr 1511023.

⁸ Tak: M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1107; M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 713–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, s. 1041.

⁹ Tak: A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Lex 2021, s. 1305.

¹⁰ Zob. J. Niemiec, *O konieczności dokonania dodatkowego opisu i oszacowania nieruchomości w związku z treścią przepisu art. 156 ust. 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami*, PPE 2019, nr 2, s. 45–62.

odbierający prawo do zgłoszenia wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie arbitralnie różnicuje sytuację dłużnika (właściciela nieruchomości), w zależności od etapu, na jakim znajduje się postępowanie egzekucyjne, co może powodować naruszenie konstytucyjnie chronionego prawa własności. Dłużnik ma ograniczony wpływ na tempo i sprawność postępowania egzekucyjnego z nieruchomości, natomiast na tendencję na rynku nieruchomości w ogóle nie ma wpływu. Brak możliwości zgłoszenia przez dłużnika wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie po pierwszym nieskutecznym terminie licytacji naruszałby prawo dłużnika do spieniężenia nieruchomości zgodnie z zasadami uczciwego obrotu. Kwestionowany pogląd jest również nielogiczny – upływ czasu między opisem i oszacowaniem a drugim terminem licytacji jest dłuższy niż do czasu pierwszego terminu licytacji, co zwiększa możliwość zaistnienia sytuacji z art. 951 k.p.c., skutkujących koniecznością przystąpienia do dodatkowego opisu i oszacowania. Tym bardziej należy dopuścić możliwość zgłoszenia wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Nie zawsze zaoferowanie nieruchomości na publicznej licytacji będzie niwelowało ryzyko związane ze zmianą wartości nieruchomości. W przypadku drugiej bezskutecznej licytacji uprawnionym wskazanym w art. 984 § 1 k.p.c. będzie przysługiwało prawo przejęcia nieruchomości za $\frac{2}{3}$ sumy oszacowania. Przy braku możliwości złożenia wniosku z art. 951 k.p.c. przed drugim terminem licytacji suma oszacowania może nie odzwierciedlać aktualnej wartości nieruchomości. Takie stanowisko powoduje niedostrzegane i dotychczas dokładniej nieanalizowane w doktrynie problemy. Zastanowienia wymaga, czy uwzględnienie wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie po pierwszym, bezskutecznym terminie licytacji powoduje powrót postępowania egzekucyjnego do etapu opisu i oszacowania, skutkujący koniecznością ponownego wyznaczenia pierwszego terminu licytacji z nowo określoną sumą oszacowania i ceną wywołania. Zdaniem autora niniejszego artykułu taką ewentualność należy odrzucić. Żaden przepis prawa nie przewiduje upadku skutecznego terminu licytacji. Oznacza to, że w razie dodatkowego opisu i oszacowania, po pierwszym terminie

licytacji należy wyznaczyć drugi termin licytacji z uwzględnieniem sumy oszacowania oznaczonej w wyniku dodatkowego opisu i oszacowania. Nie jest przy tym wykluczona sytuacja, że wskutek znacznego wzrostu wartości nieruchomości cena wywołania na drugim terminie licytacji będzie wyższa aniżeli na pierwszym. Wyjaśnienia wymaga również kwestia, czy ma znaczenie dla rozpoznania wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie czas, w którym zaistniało zdarzenie powodujące zmianę wartości nieruchomości, czy w sytuacji, w której do wzrostu wartości nieruchomości doszło przed pierwszym terminem licytacji, a wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie nie został złożony, uprawnieni mogą powołać się na przedmiotową okoliczność przed drugim terminem licytacji? Na tak postawione pytania należy odpowiedzieć twierdząco. Instytucja dodatkowego opisu i oszacowania służy ustaleniu aktualnego stanu i wartości nieruchomości, co zapobiega ryzyku zbycia nieruchomości za cenę nierynkową, jak również w przypadku spadku wartości nieruchomości zwiększa zainteresowanie wśród potencjalnych nabywców. Inny pogląd powodowałby wiele problemów praktycznych przy uwzględnieniu, że do zmiany wartości nieruchomości może dochodzić na skutek procesów rozciągniętych w czasie. Powyższe stanowisko należy zmodyfikować w przypadku, gdy wniosek o wszczęcie nowej egzekucji złożono w terminie trzech lat od daty umorzenia postępowania, w którym dokonano opisu i oszacowania nieruchomości, a dłużnik i wierzyciel nie złożyli wniosku o dokonanie nowego opisu i oszacowania (art. 948 § 1¹ k.p.c.). Ustawa określa dłużnikowi termin dwutygodniowy od daty doręczenia mu wezwania do zapłaty na złożenie wniosku o dokonanie opisu i oszacowania. Jeśli wniosek nie zostanie złożony przez dłużnika, wydaje się, iż nie może on powołać się na istotne zmiany w stanie nieruchomości powstałe do czasu upływu terminu z art. 948 § 1¹ k.p.c.¹¹

¹¹ Treść art. 948 § 1¹ k.p.c. jest kontrowersyjna. W praktyce oblige komorników sądowych do prowadzenia postępowań egzekucyjnych na podstawie oczywiście zdezaktualizowanych oszacowań nieruchomości bez prawa podejmowania czynności zmierzających do naprawy tego stanu.

Rozpoznając wniosek o ponowny opis i oszacowanie nieruchomości, komornik sądowy oraz sąd zajmujący się ewentualną skargą na decyzję komornika sądowego nie będą dysponować zupełną pewnością, iż twierdzenia wniosku wskazującego na istotny wzrost lub zmniejszenie wartości nieruchomości się potwierdzą. We wniosku pominięte mogą być dodatkowe okoliczności, które wpływają na wartość nieruchomości. Dotyczy to przede wszystkim zmiany wartości nieruchomości wskutek wahań poziomu cen na rynku. Nie można wykluczyć, że mimo uwzględnienia wniosku o ponowny opis i oszacowanie, okaże się, iż wbrew jego twierdzeniom, nie nastąpił istotny wzrost wartości nieruchomości, lecz jej spadek. Nie stanowi to jednak przeszkody w sporządzeniu protokołu opisu i oszacowania z uwzględnieniem operatu szacunkowego wskazującego na taki fakt. Decyzja o przystąpieniu do dodatkowego opisu i oszacowania przesądza o tym, że organ egzekucyjny powinien bazować na zaktualizowanym opisie i oszacowaniu.

W doktrynie i orzecznictwie utrwalił się pogląd, że przez „zmiany w stanie nieruchomości”, o jakich mowa w art. 951 k.p.c., trzeba rozumieć zmiany rynkowej wartości nieruchomości, niezależnie od tego, z jakich przyczyn wynikają. Mogą to być zmiany w stanie fizycznym nieruchomości (na przykład budowa nowego obiektu budowlanego lub pożar wcześniej istniejącego), w stanie prawnym (na przykład zmiana przeznaczenia nieruchomości w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), zmiany w stosunkach społeczno-gospodarczych związanych z miejscem położenia nieruchomości (skomunikowanie nieruchomości z centrum miasta, inwestycje dotyczące przebiegu autostrady)¹² oraz zmiany wskutek wahan cen na rynku wywołanych przez różne czynniki¹³. W starszym orzecznictwie przyjmowano, że sam upływ czasu nie pociąga za sobą potrzeby dokonania dodatkowego opisu i oszacowania, jeżeli nie wywołał on zmian w stanie nieruchomości¹⁴.

¹² M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 1041.

¹³ Stanowisko doktryny prawniczej w tym zakresie przedstawił J. Niemiec, *op. cit.*, s. 45–62.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 4 lutego 1977 r., III CRN 239/76, Lex nr 2124.

W późniejszym orzecznictwie Sąd Najwyższy stwierdził, że zmiana koniunktury na rynku nieruchomości związana z upływem czasu może stanowić zmianę stanu nieruchomości w rozumieniu art. 951 k.p.c.¹⁵ Nie należy łączyć tej kwestii z aktualnością operatu szacunkowego. Sąd Najwyższy uznał, iż operat szacunkowy sporządzony na potrzeby postępowania egzekucyjnego z nieruchomości winien być aktualny w rozumieniu art. 156 ustawy o gospodarce nieruchomościami¹⁶ w chwili dokonania czynności opisu i oszacowania (tj. podpisania protokołu opisu i oszacowania – art. 947 k.p.c.). Wpływ czynników mogących rzutować na aktualność opisu i oszacowania po jego sporządzeniu, a przed terminem licytacyjnym, jest unormowany w art. 951 k.p.c., a art. 156 ust. 3 i 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami nie znajduje w tym przypadku zastosowania¹⁷. W postępowaniu egzekucyjnym z nieruchomości nie ma potrzeby dokonania potwierdzenia aktualności operatu szacunkowego po upływie 12 miesięcy przewidzianych przez art. 156 ust. 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami¹⁸. Spotykane niekiedy działania z urzędu komorników sądowych, którzy ponawiają opis i oszacowanie po upływie rocznego terminu od sporządzenia operatu szacunkowego z powołaniem na zmianę okoliczności (art. 359 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), są błędne. Określone czynności należy podjąć wyłącznie w razie wpływu wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Niezłożenie wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie, mimo zaistnienia przesłanek z art. 951 k.p.c., zwalnia organ egzekucyjny z podejmowania działań z urzędu. Po wywołaniu licytacji komornik sądowy ma jednak obowiązek podać do wiadomości obecnych wynikające z akt zmiany w stanie faktycznym i prawnym nieruchomości, jeżeli zaszły po jej opisie i oszacowaniu

¹⁵ Postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 1998 r., I CKN 639/97, Lex nr 50629.

¹⁶ Dz.U. z 2020 r., poz. 1990.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2018 r., II CSK 117/17, Lex nr 2439113.

¹⁸ Postanowienie SN z dnia 28 listopada 2018 r., III CSK 116/18, Lex nr 2584113; postanowienie SO w Kaliszu z dnia 15 maja 2018 r., II Cz 193/18, Lex nr 2501528; inaczej T. Demendecki, *Ograniczenia egzekucji z nieruchomości służącej zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 14 maja 2020 r.*, *Nieruchomości@ 2020*, nr 4/20, s. 38–56.

(art. 973 pkt 7 k.p.c.). Wniosek o ponowny opis i oszacowanie powinien zawierać przytoczenie okoliczności wskazujących na istotną zmianę w stanie nieruchomości. Ciężar udowodnienia, że nastąpiły istotne zmiany w stanie nieruchomości między sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym spoczywa na stronie zgłaszającej wniosek. Wnioski bazujące na okolicznościach dotyczących zmian faktycznych w stanie nieruchomości oraz zmian prawnych są stosunkowo rzadkie, zresztą ich ocena zwykle nie przysparza problemów dla organów egzekucyjnych oraz sądów. Sytuacje dotyczące powstania budynku na oszacowanej już nieruchomości, jego zawalenia, rozbiórki i tym podobne są sporadyczne. Niewielkie remonty nieruchomości z reguły nie powodują konieczności uwzględnienia wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Najczęściej we wnioskach dłużnicy powołują się na zmianę koniunktury na rynku, powodującą istotny wzrost ceny nieruchomości. Fakt wzrostu cen rynkowych analogicznych i porównywalnych do zajętej nieruchomości nie jest wiedzą notoryjną, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę zindywidualizowane czynniki wpływające na ruch cen nieruchomości. Ze względu na dynamiczną sytuację na rynku nieruchomości i brak stabilizacji cen wnioski tego typu mogą przysparzać trudności przy ich analizie. Sąd Najwyższy zastrzegł, że wniosek o dokonanie dodatkowego oszacowania w razie braku fizycznych zmian w stanie nieruchomości musi zostać odpowiednio uzasadniony, przytaczać konkretne dane wskazujące na wzrost cen nieruchomości danego rodzaju, przy czym wzrost ten powinien stanowić istotną różnicę¹⁹. Wnioski, które nie przedstawiają takiej analizy, winny zostać zasadniczo oddalone. Bardzo często dłużnicy na poparcie wniosku przedkładają prywatne operaty szacunkowe wskazujące na inną wartość nieruchomości, aniżeli ta ustalona w prawomocnym opisie i oszacowaniu. Przedstawienie takiego operatu szacunkowego nie przesądza o uwzględnieniu wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Przed decyzją w tym przedmiocie należy

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 1997 r., I CKN 639/97, Lex nr 1633882.

zbadać, jakie transakcje zostały przyjęte przez rzeczoznawcę jako baza do wyceny zajętej nieruchomości i czy są to transakcje aktualniejsze od tych z operatu szacunkowego sporządzonego na zlecenie komornika sądowego na potrzeby opisu i oszacowania, czy nie doszło do manipulacji próbką reprezentatywną. Istnieje domniemanie, że w okresie rocznym, o którym mowa w art. 156 ust. 3 ustawy o gospodarce nieruchomościami, ustalona w operacie wartość pozostaje aktualna²⁰. Jeśli termin roczny upłynął, a przed terminem licytacji złożono wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie, stosunkowo prostym sposobem na ustalenie, czy wniosek jest zasadny, będzie zwrócenie się o potwierdzenie aktualności operatu szacunkowego w trybie art. 156 ust. 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami. Potwierdzenie aktualności operatu szacunkowego przez rzeczoznawcę będzie uzasadniać oddalenie wniosku, zaś odmowa potwierdzenia wskaże na jego zasadność. Sytuacja skomplikuje się, jeśli w chwili rozpatrywania wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie upłynął już termin 24 miesiące od dnia sporządzenia operatu szacunkowego. W takim wypadku rzeczoznawca majątkowy nie ma możliwości potwierdzenia aktualności operatu szacunkowego w trybie art. 156 ust. 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami. Nie skutkuje to jednak automatyczną potrzebą uwzględnienia wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Uwzględnienie takiego wniosku wymaga, aby w stanie nieruchomości doszło do istotnych zmian. Jeśli nie było istotnych wahań cen nieruchomości podobnych na rynku, nie ma podstaw do uwzględnienia wniosku jedynie z tego powodu, że nie można potwierdzić aktualności operatu szacunkowego. W przypadku gdy wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie zostanie umotywowany zgodnie z wymogami przedstawionymi w wyżej cytowanym orzeczeniu Sądu Najwyższego i nie będzie bezzasadny w sposób oczywisty, może się okazać, iż do jego rozstrzygnięcia będzie wymagane odwołanie się do wiedzy specjalnej i powołanie biegłego (art. 813 § 1 k.p.c.). Ustalenie, czy doszło do zmiany

²⁰ Wyrok WSA w Gliwicach z dnia 27 sierpnia 2008 r., II SA/GI 223/08, Lex nr 565985; wyrok WSA w Krakowie z dnia 22 czerwca 2018 r., II SA/Kr 628/18, Lex nr 2521401.

wartości nieruchomości na skutek zmiany tendencji na rynku nieruchomości wymaga odpowiednich kompetencji, ponieważ ani organ egzekucyjny, ani sąd nie dysponuje wiedzą pozwalającą na stwierdzenie, czy wartość nieruchomości uległa zmianie wskutek wzrostu albo spadku cen nieruchomości na rynku. Brak możliwości potwierdzenia aktualności operatu szacunkowego w trybie art. 156 ust. 4 ustawy o gospodarce nieruchomościami nie stoi na przeszkodzie w ustaleniu przez biegłego stanu rynku i wskazaniu, jak kształtowały się ceny nieruchomości podobnych od chwili opisu i oszacowania przedmiotowej nieruchomości. Na podstawie ustalonej procentowej wartości wzrostu bądź spadku cen na rynku komornik sądowy będzie miał możliwość oceny, czy doszło do zaistnienia przesłanek z art. 951 k.p.c.

Jako wnioski o dodatkowy opis i oszacowanie nie powinny być traktowane zarzuty zawarte przede wszystkim w skargach na czynności komornika dotyczące przygotowania licytacji, wskazujące na wzrost wartości nieruchomości. Zarzuty takie pojawiają się w skargach na obwieszczenie o licytacji. W sytuacjach nadzwyczajnych, kiedy nie ma wątpliwości, że doszło do zmiany wartości nieruchomości, a dłużnik podnosi w skargach zarzuty w przedmiocie zmiany wartości nieruchomości i nie jest reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, należy dopuścić możliwość pouczenia dłużnika o prawie zgłoszenia wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie. Zgłoszenie wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie tuż przed terminem licytacji i brak możliwości jego rozpatrzenia przed przetargiem nie skutkuje koniecznością odwołania licytacji. Bardzo często wnioski o dodatkowy opis i oszacowanie zmierzają do uniemożliwienia licytacji ze szkodą dla wierzycieli. Sąd dysponuje możliwością wstrzymania wydania postanowienia co do udzielenia przybicia. Jakkolwiek w art. 988 § 2 k.p.c. wyraźnie przewidziano możliwość wstrzymania wydania postanowienia co do przybicia tylko na wypadek nierozpatrzenia skarg i zażaleń, tym niemniej należy dopuścić również taką ewentualność w przypadku nierozpoznanego wniosku o ponowny opis i oszacowanie. Takie rozwiązanie zagwarantuje sprawność postępowania i nie będzie powodowało

dodatkowych kosztów związanych z przygotowaniem licytacji. W przeciwnym wypadku powtarzające się przed terminami licytacji wnioski o dodatkowy opis i oszacowanie skutecznie mogłyby utrudnić (wstrzymać) postępowanie egzekucyjne z nieruchomości. Z drugiej strony taka sytuacja nie odbiera stronom prawa do skorzystania z instytucji dodatkowego opisu i oszacowania. W praktyce można się spodziewać, iż wnioski zasługujące na uwzględnienie będą nieliczne. Jeśli jednak komornik sądowy zdecyduje się uwzględnić wniosek po przeprowadzeniu skutecznej licytacji, będzie to podstawą do odmowy przybicia. Wydanie postanowienia przez sąd w tym przedmiocie może nastąpić na posiedzeniu niejawnym²¹.

Artykuł 951 k.p.c. nie daje wyraźnych wskazówek, jaką zmianę stanu nieruchomości należy traktować jako istotną, w szczególności brak jest procentowego określenia zmiany wartości nieruchomości, która spowoduje konieczność przystąpienia do dodatkowego opisu i oszacowania. Takie sformułowanie przepisu pozostawia ocenę tej kwestii organowi egzekucyjnemu oraz sądowi nadzorującemu postępowanie egzekucyjne z nieruchomości. Powstaje zatem ryzyko nierównego traktowania stron postępowań egzekucyjnych, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę, iż przy rozstrzyganiu w przedmiocie wniosków o dodatkowy opis i oszacowanie na szczeblu sądów rejonowych nie można liczyć na ujednolicenie orzecznictwa. Oceniając wniosek o dodatkowy opis i oszacowanie, należy uwzględnić procentową zmianę wartości nieruchomości w odniesieniu do jej wartości. Nie powinno się sugerować jedynie wartością wzrostu albo spadku ceny nieruchomości. Przy nieruchomości oszacowanej na wiele milionów złotych nawet kilkuprocentowa zmiana wartości nieruchomości, wywołana zmianą poziomu cen, spowoduje wzrost albo spadek, który mógłby się wydawać istotny. Z perspektywy wartości nieruchomości jest jednak pomijalny. Mechanizm sprzedaży licytacyjnej ogranicza przy tym znaczenie sumy oszacowania.

²¹ Postanowienie SN z dnia 12 marca 1999 r., I CKN 1317/98, Lex nr 36477.

Niewątpliwie ocena wniosku o dodatkowy opis i oszacowanie w niektórych przypadkach może się okazać trudna i wymagająca szczegółowej analizy przedłożonych do wniosku dokumentów, jak również odwołania się do opinii biegłego rzeczoznawcy. Duża część tego typu wniosków jest jednak składana wyłącznie w celu przeciągania w czasie postępowania egzekucyjnego z nieruchomości. Efektywność i sprawność egzekucji sądowej z nieruchomości wymaga zdecydowanych reakcji w przypadku wniosków oczywiście bezzasadnych. Nie należy natomiast lekceważyć wniosków szczegółowo umotywowanych, zwłaszcza przy ograniczeniach wynikających z braku wiadomości specjalnych u komornika sądowego i sądu nadzorującego egzekucję.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Stosunek zatrudnienia komornika sądowego

Zagadnienia konstrukcyjne
i wybrane uprawnienia
quasi-pracownicze

Mikołaj Ryłski

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Skarga na przewlekłość postępowania w sprawie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności**

Opracowanie podejmuje tematykę dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania w sprawie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności oraz właściwości sądu do rozpoznania przedmiotowej skargi. Po wejściu w życie ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki powstał bowiem spór co do tego, czy skarga ta dotyczyć może wyłącznie postępowania głównego w sprawie a następnie postępowania egzekucyjnego, czy też również postępowania klauzulowego. Autor przedstawia stanowisko doktryny i orzecznictwa w tym przedmiocie na przestrzeni lat, wskazując na kierunek jego ewolucji i uwzględniając najnowszą uchwałę 7 sędziów SN w tej sprawie, wydaną w grudniu 2019 roku. Ostatecznie, opowiada się za stanowiskiem o dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego z uwagi na konieczność dochowania standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W drugiej części opracowania rozważane jest zagadnienie właściwości sądu do rozpoznania skargi w postępowaniu klauzulowym. Autor odrzuca koncepcję, zgodnie z którą ustalenie sądu właściwego następuje w oparciu o ogólne zasady instancyjności, a skarga zawsze rozpoznawana jest przez sąd przełożony nad sądem, któremu zarzuca się przewlekłość i staje na stanowisku, że właściwym do rozpoznania skargi będzie zawsze sąd okręgowy właściwy dla siedziby sądu, który prowadzi postępowania klauzulowe.

Słowa kluczowe: postępowanie klauzulowe, skarga na przewlekłość postępowania, klauzula wykonalności

SUMMARY **Complaint about Excessive Duration of Proceedings in a Case for Granting an Enforcement Clause to a Writ of Execution**

The study concerns the issues of admissibility of a complaint about the excessive duration of proceedings in a case for granting an enforcement clause to a writ of execution and the competence of a court for examining the complaint. After the

effective date of the Act on a complaint about the violation of a right of a party to have a case examined in court proceedings without undue delay, a dispute has arose whether such a complaint may concern only the main proceedings in a case, and next the enforcement proceedings, or also the clause proceedings. The author presents the opinion of doctrine and judicature in this matter from a number of years, indicating the direction of its evolution and taking into account the latest Resolution of 7 Judges of the Supreme Court in this regard, issued in December 2019. Finally, the author shares the opinion of admissibility of a complaint about the excessive duration of clause proceedings, due to the necessity to maintain standards that result from the European Convention on Human Rights. In the second part of the article, the issue of court competence is analysed to examine a complaint in clause proceedings. The author rejects the opinion that a competent court is determined based on general rules of instance, and a complaint is always examined by a court superior to a court that is accused of excessive proceedings and is of the opinion that a regional court competent for the seat of the court where the clause proceedings are pending will be always competent to examine a complaint.

Keywords: *clause proceedings, complaint about excessive duration of proceedings, enforcement clause*

Skarga na przewlekłość postępowania w sprawie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności

1. Dopuszczalność skargi

Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (zwana powszechnie „skargą na przewlekłość postępowania”) została wprowadzona do polskiego porządku prawnego dnia 17 września 2004 r., kiedy weszła w życie ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki¹. Ustawa ta stanowić miała realizację wynikającego z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka systemowego

¹ Akt ten był wielokrotnie nowelizowany, również w jego zakresie przedmiotowym. Obecnie nosi nazwę ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 75 ze zm.); dalej: ustawa o skardze.

problemu braku odpowiedniego środka², o którym mowa w art. 13 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2³.

Zasadniczym celem regulacji skargi na przewlekłość postępowania była ochrona uregulowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 EKPC prawa do sądu, konkretnie zaś tego aspektu owego prawa, który przewiduje rozsądne ramy trwania postępowania sądowego i przeciwdziała jego nadmiernemu rozciągnięciu w czasie⁴. Skarga została więc pomyślana jako narzędzie zapewniające właściwą sprawność postępowania sądowego jako całości, nie zaś poszczególnych czynności w tym postępowaniu, albowiem prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) lub w rozsądnym terminie (art. 6 ust. 1 EKPC) odnosi się do rozpoznania „sprawy”, nie zaś podjęcia konkretnej czynności w sprawie⁵.

Powyższe ograniczenie konstrukcyjne skargi sprawiło, że już od samego początku funkcjonowania ustawy kwestią sporną było to, czy w skardze na przewlekłość postępowania zarzucić można przewlekłość postępowania klauzulowego. Stanowi to element szerszej dyskusji odnoszącej się do odrębności postępowania klauzulowego. W doktrynie brakuje bowiem jednolitości co do traktowania postępowania klauzulowego – bądź to jako etapu postępowania egzekucyjnego, bądź to

² Jakkolwiek w polskiej wersji językowej Konwencji występuje pojęcie środka odwoławczego (za wersją niemiecką), nie sposób uznać tego tłumaczenia za poprawne. Angielski termin *remedy* oznacza bowiem „środek zaradczy”, bez względu na to, czy ma on naturę odwoławczą. I tak też pojęcie to jest rozumiane w piśmiennictwie okołokonwencyjnym. Zob. D. Shelton, *Remedies in international human rights law*, Oxford 2000, s. 55.

³ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; dalej: EKPC.

⁴ M. Romańska, *Skarga na przewlekłość postępowania sądowego i przygotowawczego* [w:] *Pozainstancyjne środki ochrony prawnej. Komentarz*, pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2013, s. 152.

⁵ Szczegółowe rozważania na temat tego, czym jest i do czego służy (a nade wszystko – czym nie jest i do czego nie służy) skarga na przewlekłość postępowania – zob. P. Jadłowski, *Naruszenie przez sąd terminu instrukcyjnego w postępowaniu cywilnym jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa*, IPP TBSP UJ 2017, nr 10, s. 172–174.

postępowania autonomicznego, bądź też elementu postępowania rozpoznawczego. Jakkolwiek ostatni z zaprezentowanych poglądów wyrażony w literaturze przedwojennej⁶ został dość powszechnie skrytykowany we współczesnej doktrynie procesu cywilnego⁷, to w dalszym ciągu nie ma pełnej zgody w zakresie traktowania postępowania klauzulowego – albo autonomicznie, albo też jako części postępowania egzekucyjnego *sensu largo*. Za pierwszym (współcześnie dominującym) ze wskazanych poglądów opowiadają się J. Jankowski⁸, I. Gil oraz P. Gil⁹ oraz M. Muliński¹⁰, przeciwnie zdaje się twierdzić J. Turek¹¹, a w starszej literaturze – W. Siedlecki¹².

Spór ten został powyżej pokrótce zarysowany (nie jest ambicją autora próba rozstrzygania tegoż sporu w niniejszym opracowaniu) z uwagi na jego znaczenie dla zagadnienia dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania. Jeśli bowiem postępowanie klauzulowe stanowi autonomiczne – odrębne od procesu z jednej strony, a od egzekucji z drugiej – postępowanie cywilne, należy uznać odrębność „sprawy klauzulowej” jako przedmiotu potencjalnej skargi na przewlekłość postępowania. W takim wypadku prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki obejmować będzie również prawo, by w taki sposób rozpoznana została sprawa w postępowaniu klauzulowym. Jeśli jednak postępowanie klauzulowe ma być jedynie pewnym etapem postępowania – rozpoznawczego albo egzekucyjnego, albo też żadnego z nich – ale nie

⁶ Zob. F. Kruszelnicki, *Zarys systemu polskiego prawa egzekucyjnego i zabezpieczającego*, Warszawa 1934, s. 79, który postępowanie klauzulowe uznawał za przedłużenie procesu przygotowujące egzekucję, ale niebędące częścią egzekucji, co uzasadniał tym, że z faktu pozyskania przez wierzyciela klauzuli wykonalności nie wynika przecież obowiązek prowadzenia egzekucji.

⁷ Patrz zwłaszcza: J. Jankowski, *Przebieg postępowania egzekucyjnego, upadłościowego i układowego. Struktura postępowań w ujęciu dynamicznym*, Zakamycze 1999, s. 23; M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 8–9.

⁸ J. Jankowski, *Przebieg...*, *op. cit.*, s. 24–25.

⁹ I. Gil, P. Gil, *Postępowanie klauzulowe*, Warszawa 2007, s. 28–30.

¹⁰ M. Muliński, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 20.

¹¹ J. Turek, *Czynności klauzulowe*, Warszawa 2014, s. 25.

¹² W. Siedlecki, *Zarys postępowania cywilnego*, Warszawa 1967, s. 471.

stanowić odrębnej sprawy cywilnej, to skarga na przewlekłość postępowania w zakresie, w którym dotyczyłaby nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności, stanowiłaby próbę zaskarżenia przewlekłości nie tyle postępowania, co konkretnej czynności w tym postępowaniu, a co za tym idzie – byłaby niedopuszczalna.

Dopuszczalność skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego wielokrotnie była przedmiotem rozpoznania przez Sąd Najwyższy i – paradoksalnie – poglądy na to zagadnienie były znacznie bardziej niejednolite niż wynikałoby to ze sporu (zdaje się, że coraz bardziej historycznego) o charakter postępowania klauzulowego.

W pierwszych latach po wejściu w życie ustawy nie budziło większych wątpliwości w orzecznictwie, że skarga na przewlekłość postępowania może obejmować przewlekłość postępowania klauzulowego. W postanowieniu z dnia 18 lutego 2005 r.¹³ Sąd Najwyższy rozstrzygał zagadnienie właściwości sądu do rozpoznania owej skargi (ta kwestia będzie jeszcze przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu), przyjmując za *a priori* oczywiste (i nie argumentując szerzej w tym kierunku), że jest ona dopuszczalna. Stanowiło to wyraz pojawiającej się w tym czasie tendencji do możliwie najszerzego pojmowania zakresu przedmiotowego ustawy i ułatwiania stronom dochodzenia roszczeń określonych w ustawie¹⁴.

Na mocy przytoczonego wyżej postanowienia z dnia 18 lutego 2005 r. przyjęto dopuszczalność skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego, a także przesądzono, że właściwy do ich rozpoznania będzie wyłącznie sąd okręgowy. To zaś sprawiło, że na próżno poszukiwać orzecznictwa SN z kolejnych lat, które odnosiłoby się do wskazanego zagadnienia. Następnym orzeczeniem tego sądu dotyczącym omawianej kwestii było postanowienie z dnia 4 listopada 2014 r.¹⁵ Sąd Najwyższy przyjął w nim pogląd przeciwny do uprzednio wyrażanego i wskazał,

¹³ III SPP 30/05, OSNP 2005/17/278.

¹⁴ Patrz w tym zakresie: uchwała SN z dnia 18 stycznia 2005 r., III SPP 113/04, OSNP 2005/9/134 oraz postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2005 r., III SPP 107/05, OSNP 2006/1-2/32.

¹⁵ III SPP 233/14, niepubl.

że nie przysługuje skarga na przewlekłość postępowania przed sądem apelacyjnym w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności wyrokowi wydanemu przez ten sąd.

Zagadnienie dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego stało się przedmiotem dwóch pytań prawnych zadanych przez sądy okręgowe postanowieniami: z dnia 15 lutego 2016 r. oraz z dnia 8 czerwca 2016 r. Na tle rozpoznawania tych kwestii prawnych ujawnił się wyraźny konflikt w zakresie omawianego zagadnienia w samym Sądzie Najwyższym.

Na pierwsze ze wskazanych pytań prawnych o treści: „Czy dopuszczalna jest skarga na przewlekłość postępowania wniesiona po uprawomocnieniu się wydanego przez Sąd Rejonowy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, której przedmiotem jest zwłoka w nadaniu nakazowi klauzuli wykonalności?” Sąd Najwyższy udzielił odpowiedzi w uchwale z dnia 4 sierpnia 2016 r.¹⁶, jednoznacznie wykluczając taką możliwość. W uzasadnieniu swojego stanowiska SN wskazał przede wszystkim na literalną treść art. 5 ust. 1 i ust. 3 ustawy o skardze, zauważając, że postępowanie klauzulowe nie stanowi elementu postępowania rozpoznawczego (istnieje bowiem bogate orzecznictwo SN w przedmiocie niedopuszczalności złożenia skargi na przewlekłość postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia¹⁷), a zatem nie mieści się w zakresie art. 5 ust. 1 ustawy o skardze, nie jest również częścią postępowania egzekucyjnego, przez co nie mieści się też w zakresie art. 5 ust. 3 ustawy o skardze (dla uzasadnienia tego ostatniego poglądu SN wskazał również na argument odnoszący się do treści art. 4 ust. 4 ustawy o skardze, o którym będzie mowa poniżej). Ponadto SN podał, że postępowanie klauzulowe nie stanowi postępowania, w którym sprawowany jest wymiar sprawiedliwości (czemu trudno *de lege lata* zaprzeczyć, skoro art. 781 § 1¹ k.p.c. w obecnym brzmieniu przewiduje niemalże nieograniczoną kognicję

¹⁶ Uchwała SN z dnia 4 sierpnia 2016 r., III SPZP 1/16, OSNP 2017/5/63.

¹⁷ Patrz w tym zakresie np.: postanowienia SN z dnia 27 stycznia 2005 r., SPK 4/05, niepubl. i SPK 5/05, niepubl.; postanowienie SN z dnia 27 lipca 2005 r., III SPP 127/05, niepubl. i wiele innych.

referendarza sądowego w postępowaniu klauzulowym, a z art. 2 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹⁸ wynika w sposób niebudzący wątpliwości, że referendarze sądowi wykonują zadania sądów niebędące sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości), a co za tym idzie – w ogóle nie mieści się w kategorii sprawy z art. 45 Konstytucji RP i art. 6 Konwencji.

Gdy Sąd Najwyższy udzielał wyżej przytoczonej odpowiedzi, zarejestrowane było już w repertorium SPZP drugie pytanie prawne o bardzo zbliżonym brzmieniu, wystosowane przez Sąd Okręgowy w Warszawie: „Czy na etapie rozpoznania wniosku o nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności dopuszczalna jest skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki?”. Postanowieniem z dnia 18 stycznia 2017 r.¹⁹ Sąd Najwyższy odmówił udzielenia odpowiedzi na to pytanie prawne, powołując się na zmianę ustawy o skardze, której dokonano po zadaniu przez SO w Warszawie pytania, a przed rozpoznaniem sprawy w Sądzie Najwyższym. Niemniej jednak w uzasadnieniu postanowienia SN przedstawił obszernie uwagi polemizujące z uzasadnieniem uchwały w sprawie III SPZP 1/16.

Pretekstem do ich poczynienia okazała się nowelizacja ustawy o skardze dokonana w art. 6 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw²⁰. Z uzasadnienia omawianego postanowienia z dnia 18 stycznia 2017 r. wynika, że zasadniczą wagę Sąd Najwyższy przykładł do dodania ust. 3 do art. 1 ustawy o skardze, który przewiduje, że: przepisy ustawy [o skardze – przyp. aut.] stosuje się zgodnie ze standardami wynikającymi z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.²¹ Wskazał bowiem, że: „dodanie w art. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. ust. 3, akcentującego

¹⁸ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 2072 ze zm.

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2017 r., III SPZP 2/16, OSNP 2018/4//55.

²⁰ Dz.U. z 2016 r. poz. 2103.

²¹ Dz.U. z 1993 r., poz. 284 z późn. zm.

konieczność dokonywania wykładni przepisów ustawy zgodnie ze standardami wynikającymi z Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., może powodować, że stosowanie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 2016 r., III SPZP 1/16 (Lex nr 2086136) stanie się kontrowersyjne²².

Trudno bezkrytycznie przyjąć zapatrywanie, że dodanie do art. 1 ustawy o skardze ustępu 3 stanowiło zasadniczą przyczynę zmiany stanowiska przez Sąd Najwyższy. Nawet bowiem bez tej normy najzupełniej oczywiste było to, że ustawę o skardze należy stosować z uwzględnieniem norm i standardów Konwencji (mającej zresztą przecież pierwszeństwo przed przepisami ustawy), czemu wyraz dawano już we wcześniejszym orzecznictwie²³ i co wynika w sposób niebudzący wątpliwości z treści art. 91 ust. 2 Konstytucji RP. Z tego też względu przyjąć należy, że uzasadnienie postanowienia w omawianej sprawie stanowi raczej polemikę z tezami uchwały w sprawie III SPZP 1/16 niż ich uaktualnienie.

Dla uzasadnienia stanowiska o dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego Sąd Najwyższy przywołał orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przede wszystkim zaś wyrok z dnia 4 kwietnia 2000 r.²⁴ Zauważył, że w orzecznictwie Trybunału sprawa cywilna rozumiana jest jako całokształt działalności organów wymiaru sprawiedliwości, poczynając od zainicjowania postępowania, a skończywszy na efektywnej realizacji prawa podmiotowego. Tym samym, z konwencyjnego punktu widzenia nie ma znaczenia podział na postępowania rozpoznawcze, klauzulowe, czy egzekucyjne, bowiem wszystkie one stanowią kolejne etapy załatwiania tej samej sprawy cywilnej i razem (nie zaś każde z osobna) objęte są ochroną Konwencji²⁵. Niezależnie od tego Sąd Najwyższy wskazał, że przyjęcie autonomiczności postępowania

²² Cytowane już postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2017 r., III SPZP 2/16.

²³ Por. np. postanowienia SN: z dnia 8 marca 2005 r., III SPP 34/05, OSNP 2005/20/327; z dnia 3 czerwca 2005 r., III SPP 109/05; z dnia 6 stycznia 2006 r., OSNP 2006/1-2/33; III SPP 156/05, OSNP 2006/23-24/374 i III SPP 154/05, OSNP 2006/21-22/342; z dnia 27 czerwca 2008 r., III CZP 25/08, OSNC 2009/9/127 i wiele innych.

²⁴ Dewicka przeciwko Polsce, skarga nr 38670/97.

²⁵ Wyrok z dnia 8 grudnia 2009 r., Kucharczyk przeciwko Polsce, skarga nr 3464/06.

klauzulowego również przemawia za dopuszczalnością skargi na przewlekłość postępowania w tymże. Wskazał, że stanowi postępowanie główne (w sprawie), w którym sąd orzeka o dopuszczalności wykonania w drodze egzekucji sądowej świadczenia stwierdzonego w określonym akcie. Podsumowując, SN stwierdził, że zarówno względy systemowe, jak i praktyczne przesądzają, iż skarga na przewlekłość postępowania klauzulowego podlega merytorycznemu rozpoznaniu.

Wskazane rozbieżności w orzecznictwie Sądu Najwyższego nie zostały usunięte do czasu zmian dokonanych w SN na mocy ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym²⁶. Zgodnie z art. 26 § 1 wskazanej ustawy sprawy ze skargi na przewlekłość postępowania przed sądami powszechnymi i Sądem Najwyższym znalazły się w zakresie właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. Wiązało się to z całkowitą zmianą kadrową, jeśli chodzi o osoby orzekające w przedmiocie skarg na przewlekłość postępowania, wcześniej rozpoznawanych w Izbie Karnej, Izbie Cywilnej oraz Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych, i musiało skutkować powrotem do zagadnienia skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego.

Stało się to ostatecznie dnia 13 grudnia 2018 r., gdy trzyosobowy skład Sądu Najwyższego orzekający w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych zadał składowi siedmiu sędziów pytanie prawne: „Czy w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności dopuszczalna jest skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 78¹ k.p.c. w związku z art. 1 ust. 3 oraz art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy; t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 75)”²⁷.

W uchwale z dnia 19 grudnia 2019 roku²⁸ Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów przyjął, że w sprawie o nadanie klauzuli wykonalności

²⁶ T.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 151 ze zm.

²⁷ Postanowienie SN z dnia 13 grudnia 2018 r., I NSP 41/18, niepubl., dostępne w Bazie Orzeczeń SN, www.sn.pl

²⁸ Uchwała SN z dnia 19 grudnia 2019 r., I NSPZP 1/18, OSNKN 2020/3/18.

dopuszczalne jest wniesienie skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki. Argumentacja przytoczona dla uzasadnienia uchwały w dużej części pokrywa się z uzasadnieniem cytowanego postanowienia w sprawie III SPZP 2/16. Sąd Najwyższy wskazał, że dla stwierdzenia dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego irrelevantny jest sposób rozstrzygnięcia sporu o charakter postępowania klauzulowego (choć wypowiedział się w przedmiocie uznania go za element postępowania egzekucyjnego, uczynił to jednak niekonsekwentnie, o czym poniżej). Wymogi zgodności ustawy o skardze z Konwencją nakazują bowiem przyjąć, że całość postępowania cywilnego stanowi jedność, która ma służyć faktycznej realizacji prawa podmiotowego i wyłączenie któregośkolwiek z jego etapów z zakresu rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania stałoby w sprzeczności z art. 13 Konwencji. Konkludując, Sąd Najwyższy doszedł do wniosku, że sprawa o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu mieści się w pojęciu sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy o skardze.

W tym miejscu należy jeszcze zaznaczyć, iż dnia 19 lipca 2019 r. w Dzienniku Ustaw RP (poz. 1349) opublikowany został „wyrok” Trybunału Konstytucyjnego²⁹ stwierdzający, że „art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. z 2018 r., poz. 75) w zakresie, w jakim nie dotyczy postępowania o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu wydane-
mu w sprawie prowadzonej w trybie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r., poz. 1360 ze zm.), jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej

²⁹ SK 14/18.

Polskiej”. Wobec okoliczności, że w wydaniu przedmiotowego aktu brały udział dwie osoby, które nie zostały skutecznie powołane na stanowisko sędziów Trybunału Konstytucyjnego, orzeczenie to należy uznać za nieakt, który nie może wywoływać skutków prawnych³⁰, co oczywiście w żaden sposób nie przeszkadza w uwzględnieniu przy rozpatrywaniu spornego zagadnienia zawartych w uzasadnieniu tego dokumentu argumentów. Dla poparcia swojego stanowiska skład orzekający wskazał, że ograniczenie prawa do sądu może nastąpić jedynie w drodze absolutnego wyjątku, z poszanowaniem art. 77 ust. 2 Konstytucji RP. Wobec tego ewentualne wyłączenie postępowania klauzulowego z zakresu rozpoznania skargi na przewlekłość musiałoby mieć bezpośrednią podstawę ustawową spełniającą standardy określoności, czego w omawianej sytuacji nie zachowano. Ponadto celem uczynienia ochrony prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki rzeczywistym, nie zaś fasadowym, istnieje konieczność, aby na wszystkich etapach postępowania możliwe było zakwestionowanie sprawności postępowania w drodze skargi.

Konkludując, można stwierdzić, iż zagadnienie dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania w sprawie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności zostało w ostatnim czasie – rzecz można „wreszcie”, zważywszy że ustawa o skardze obchodziła już piętnastelecie swego obowiązywania – rozstrzygnięte na korzyść stanowiska o dopuszczalności skargi. Jest to realizacja podnoszonego od dłuższego czasu postulatu doktryny³¹, która wskazywała na nieuzasadnione ograniczenie zakresu przedmiotowego skargi. Z punktu widzenia przepisów ustawy o skardze skarga na przewlekłość postępowania klauzulowego stanowić będzie skargę na przewlekłość „innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia”³² (art. 2 ust. 1 ustawy o skardze *in fine*).

³⁰ Zob. European Commission of Democracy Through Law, *Opinion on amendments to the act of 25 June 2015 on the Constitutional Tribunal of Poland*, Venice 2016, s. 21–22 (pp. 121–125); M.J. Zieliński, *Teoretycznoprawne aspekty stwierdzenia przez Sejm RP braku mocy prawnej wyboru sędziów Trybunału Konstytucyjnego*, PS 2017, nr 10, s. 18–19.

³¹ A. Łazarska, *Dopuszczalność skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego*, PPE 2017, nr 5, s. 48.

³² Patrz cytowana już uchwała SN w sprawie I NSPZP 1/18.

Rozstrzygnięcie to należy ocenić pozytywnie. Odmowa dochodzenia prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki w postępowaniu klauzulowym wynikała – jak się wydaje – z traktowania owego postępowania w kategoriach sprawy wypadkowej, niedotyczącej istoty sporu. To podejście nie uwzględniało jednak zasadniczego zagadnienia. W przeciwieństwie do typowych postępowań wypadkowych, które nie mają charakteru fundamentalnego dla efektywnej realizacji prawa podmiotowego, postępowanie klauzulowe jest nieodzownym elementem realizacji prawa do sądu, rozumianego nie tylko jako prawo rozstrzygnięcia przedstawionej sądowi sprawy, ale również prawo do realizacji wydanego orzeczenia³³. Wobec powyższego nie sposób zatem nie wyrazić zadowolenia ze – zdaje się, iż obecnie już utrwalonego – sposobu rozstrzygnięcia wskazanego sporu.

2. Właściwość sądu

Skoro rozstrzygnięto już, że w postępowaniu klauzulowym dopuszczalna jest skarga na przewlekłość postępowania, konieczne jest jeszcze rozpatrzenie kwestii właściwości funkcjonalnej sądu do jej rozpoznania. Wątpliwość w tym zakresie wynika z tego, że – jak już wskazano powyżej – skargę tę zakwalifikować należy do kategorii skarg, których przedmiotem jest przewlekłość innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia.

Ogólną zasadą określającą właściwość sądu rozpoznającego skargę na przewlekłość postępowania jest ta wyrażona w art. 4 ust. 1 ustawy o skardze. Zgodnie z przytoczonym przepisem sądem właściwym do rozpoznania skargi jest sąd przełożony nad sądem, przed którym toczy się postępowanie. Zasada ta stanowi wynik założenia, że sąd bezpośrednio nadrzędny stanowić będzie organ najbardziej kompetentny do rozpoznania sprawy, aby z jednej strony nie naruszyć zasady *nemo iudex in causa*

³³ M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Warszawa 2010, s. 133.

*sua*³⁴, z drugiej zaś – nie doprowadzać do nadmiernej koncentracji skarg na zbyt wysokim poziomie w strukturze wymiaru sprawiedliwości, co mogłoby powodować nadmierne rozciągnięcie w czasie postępowania ze skargi na przewlekłość.

Istnieją jednak pewne wyjątki od tej zasady. Z punktu widzenia przedmiotu niniejszego opracowania najistotniejszy z nich zawarty jest w art. 4 ust. 4 ustawy o skardze. Przepis ten stanowi, że sądem właściwym do rozpoznania skargi dotyczącej przewlekłości postępowania egzekucyjnego lub innego postępowania dotyczącego wykonania orzeczenia sądowego jest sąd okręgowy, w którego okręgu prowadzona jest egzekucja lub wykonywane są inne czynności, a gdy egzekucja lub inne postępowanie dotyczące wykonania orzeczenia sądowego prowadzone jest w dwu lub więcej okręgach – sąd, w okręgu którego dokonano pierwszej czynności.

Zdawać by się mogło, że jest to regulacja niebudząca wątpliwości ani w zakresie wykładni, ani stojącej za nią aksjologii. Jako że organem egzekucyjnym jest z zasady sąd rejonowy lub działający przy nim komornik sądowy (art. 758 k.p.c.), właściwy do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania egzekucyjnego będzie sąd nadrzędny nad wskazanym, a więc sąd okręgowy. Zasadnicze zagadnienie wyłania się jednak w sytuacji rozważenia kompetencji poszczególnych sądów do nadawania klauzuli wykonalności, gdyż te nie są przecież wydawane wyłącznie przez sądy rejonowe.

Sądy inne niż rejonowe właściwe są do prowadzenia postępowania klauzulowego w sytuacji wniosku o nadanie klauzuli deklaratywnej bądź konstytutywnej³⁵ orzeczeniu sądu okręgowego, sądu apelacyjnego

³⁴ Oczywiście zasada ta dozna uszczerbku w sytuacji rozpoznawania skargi na przewlekłość postępowania przed SN lub NSA, a to z uwagi na brak sądu nadzrędnego, który byłby władny do rozpoznania skargi (ustawodawca nie zdecydował się na wzajemne rozstrzyganie skarg na przewlekłość postępowania przed NSA przez SN i odwrotnie), jak również sytuacja określona w art. 4 ust. 1b ustawy (w tym zakresie trudno doprawdy o racjonalne wytłumaczenie, dlaczego do rozpoznania skarg w nim określonych nie jest właściwy SN).

³⁵ Podział klauzul wykonalności na deklaratywne i konstytutywne wraz z zakresem przedmiotowym każdego z nich przyjmuję za M. Mulińskim, *Postępowanie...*, *op. cit.*, *passim*.

lub też orzeczeniu Sądu Najwyższego w sprawach, w których właściwy w pierwszej instancji był sąd okręgowy. W takim bowiem przypadku właściwy do nadania klauzuli wykonalności jest – co do zasady – sąd okręgowy (sąd pierwszej instancji), a sąd apelacyjny – dopóki znajdują się w nim akta (art. 781 § 1 k.p.c.).

W takiej sytuacji proste zastosowanie regulacji art. 4 ust. 4 ustawy o skardze może prowadzić do wątpliwych rezultatów, w których to sąd okręgowy będzie rozpoznawać skargę na przewlekłość postępowania przed tym samym sądem okręgowym bądź przed nadrzędnym nad nim sądem apelacyjnym. O ile pierwsza ze wskazanych sytuacji nie będzie zupełnie wyjątkowa, a to z uwagi na sygnalizowany już w przypisie 32. problem rozpoznawania niektórych skarg na przewlekłość postępowania przez sądy, którym przewlekłość się zarzuca³⁶, o tyle zupełnie nieznaną w innych przypadkach konstrukcją będzie rozpoznawanie przez sąd okręgowy skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego toczącego się przed sądem apelacyjnym.

Pomimo tych oczywistych wątpliwości, w przywoływanym już wyżej postanowieniu wydanym w sprawie III SPP 30/05 Sąd Najwyższy wskazał, że sąd okręgowy, w którego okręgu ma być prowadzona egzekucja, jest wyłącznie właściwy do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania o nadanie klauzuli wykonalności orzeczeniu sądowemu, również wtedy, gdy przedmiotem skargi jest przebieg postępowania przed sądem okręgowym lub apelacyjnym. W uzasadnieniu postanowienia SN przyjął (odmiennie niż czyni to obecnie), że postępowanie w sprawie nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu stanowi element postępowania egzekucyjnego. Tym samym pełne zastosowanie znajduje zasada wyrażona w art. 4 ust. 5 ustawy o skardze, brak jest bowiem jakiegokolwiek podstawy prawnej, w oparciu o którą Sąd Najwyższy miałby podejmować jakiegokolwiek czynności na skutek skargi na przewlekłość

³⁶ Poza wskazanymi tam sytuacjami sąd okręgowy będzie właściwy do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania przed sądem okręgowym – sądem penitencjarnym. Patrz w tym zakresie postanowienie SA w Krakowie z dnia 12 października 2010 r., II S 24/10, niepubl.

postępowania egzekucyjnego, bez względu na to, przed jakim organem by się ono toczyło.

Polemikę z powyższym poglądem w dość szerokim zakresie podjął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu cytowanej już uchwały z dnia 19 grudnia 2019 r. Jakkolwiek zagadnienie właściwości sądu do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego nie było bezpośrednio przedmiotem pytania prawnego, to Sąd Najwyższy przyjął, że istnieje konieczność wypowiedzi także i w tej kwestii. Wskazał przy tym, że przepis art. 4 ust. 4 ustawy o skardze odnosi się wyłącznie do postępowania egzekucyjnego sensu *stricte*, a więc postępowania, które toczy się przed sądem rejonowym – sądem egzekucyjnym lub komornikiem sądowym (art. 758 § 1 k.p.c.). Regulacja ta nie ma jednak zastosowania dla postępowania klauzulowego, gdyż prowadziłoby to do trudnych do zaakceptowania rezultatów, gdzie sąd niższego rzędu nie tylko rozpoznawałby skargę na przewlekłość postępowania przed sądem wyższego rzędu, ale wręcz miał możliwość wydania sądowi wyższego rzędu wiążących zaleceń (art. 12 ust. 3 ustawy o skardze).

Oceniając powyższe stanowisko, nie sposób nie zauważyć sprzeczności w argumentacji zaprezentowanej przez Sąd Najwyższy. Przy ocenie dopuszczalności skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego³⁷ wskazano jednoznacznie, że sprawa o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu mieści się w pojęciu sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy o skardze (co pozwoliło SN uznać dopuszczalność skargi). W dalszej części uzasadnienia³⁸, przy ocenie zastosowania art. 4 ust. 4 ustawy, wskazano, że postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności nie mieści się zatem w pojęciu postępowania egzekucyjnego lub innego postępowania dotyczącego wykonania orzeczenia sądowego w rozumieniu art. 4 ust. 4 u.s.p.p.

Tymczasem wskazać należy, że pojęcie sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego (art. 2 ust. 1 ustawy o skardze)

³⁷ Pkt 14 *in fine* rozważań prawnych omawianej uchwały.

³⁸ Pkt 17, akapit 3 rozważań prawnych omawianej uchwały.

oraz pojęcie postępowania egzekucyjnego lub innego postępowania dotyczącego wykonania orzeczenia sądowego (art. 4 ust. 4 ustawy o skardze) są pojęciami tożsamymi. Nie sposób przyjąć, że jakiegokolwiek postępowanie może mieścić się w pierwszej kategorii, jednocześnie nie mieszcząc się w drugiej. Wskazać przy tym trzeba, że irrelewantne będzie, czy postępowanie klauzulowe stanowi postępowanie egzekucyjne (jak przyjął SN w przytoczonym postanowieniu z dnia 18 lutego 2005 r.), czy inne postępowanie dotyczące wykonania orzeczenia (jak przyjął SN w przytoczonej uchwale z dnia 19 grudnia 2019 r.), jako że art. 4 ust. 4 ustawy o skardze dotyczy tak postępowania egzekucyjnego, jak i *mutatis mutandis* innych postępowań wykonawczych.

Doceniając wagę argumentów odnoszących się do struktury sądownictwa, należy jednocześnie podkreślić, że nie mogą one mieć przesądzającego znaczenia. Nie da się bowiem z ogólnych zasad dotyczących struktury sądownictwa powszechnego wywieść kompetencji danego sądu do orzekania w konkretnej sprawie. Właściwość sądu jest bowiem materią z wyłącznością drogi ustawowej (art. 176 ust. 2 Konstytucji RP), co oznacza, że regulacja właściwości wynikać musi z przepisów rangi ustawowej³⁹, nie zaś z ogólnych zasad określających strukturę sądownictwa. Treść art. 4 ust. 4 ustawy nie budzi zaś wątpliwości, że w postępowaniach dotyczących wykonania orzeczenia (a postępowanie klauzulowe do nich należy, co słusznie zresztą w omawianej uchwale przyjął SN) właściwość do rozstrzygania skargi na przewlekłość postępowania przyznana jest sądowi okręgowemu, bez względu na to, któremu sądowi zarzucana jest przewlekłość.

W tym miejscu należy jeszcze wskazać, że regulacja ta nie stanowi zasadniczego wyłomu w zakresie instancyjnej struktury wymiaru sprawiedliwości. Pogląd przeciwny wynika – jak się zdaje – z pojmowania skargi na przewlekłość postępowania w kategoriach specyficznego środka

³⁹ B. Banaszak, *Uwagi o zgodności z konstytucją znowelizowanego prawa o ustroju sądów powszechnych*, PS 2012, nr 5, s. 75.

zaskarżenia⁴⁰, który – jeśli nie jest dewolutywny – powinien przynajmniej nie przenosić rozpoznania do sądu niższej instancji. Tymczasem, jak trafnie wskazuje M. Krakowiak⁴¹, skarga na przewlekłość postępowania w ogóle nie mieści się w kategorii środków zaskarżenia, lecz jest występującym niejako z boku postępowania procesowym środkiem stwierdzenia stanu przewlekłości postępowania. Jej rozpoznanie nie stanowi części procedowania co do sprawy (jak ma to miejsce w przypadku zarówno zwyczajnych, jak i nadzwyczajnych środków zaskarżenia), lecz odrębne postępowanie skargowe, do którego jedynie odpowiednio stosuje się przepisy o zażaleniu (art. 8 ust. 2 ustawy o skardze).

Uwzględnienie takiego kontekstu sprawia, że znacznie mniej wątpliwości budzi fakt rozpoznawania skargi na przewlekłość postępowania przed sądem apelacyjnym przez sąd okręgowy. Skoro bowiem postępowanie skargowe nie jest częścią postępowania w sprawie, a odrębną procedurą, która ma ocenić bieg postępowania głównego, nie ma potrzeby, aby oceny tej dokonywał sąd instancyjnie nadrzędny nad sądem procedującym w sprawie, tak samo jak nie ma potrzeby, aby sąd instancyjnie nadrzędny rozpoznawał sprawy z art. 417 k.c. i 417¹ k.c., które dotyczą działalności wymiaru sprawiedliwości, a które rozpoznaje właściwy sąd okręgowy (art. 17 pkt 4¹ k.p.c.) bez względu na to, jakiego sądu działanie doprowadziło do szkody.

Do wyjaśnienia pozostaje jeszcze jedna kwestia, a mianowicie ta dotycząca właściwości miejscowej do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego. Artykuł 4 ust. 4 ustawy o skardze przewiduje bowiem, że właściwy jest sąd okręgowy, w którego okręgu prowadzona jest egzekucja lub wykonywane są inne czynności. Powstaje więc pytanie, który sąd okręgowy będzie właściwy do rozpoznania skargi – czy ten, który w toku postępowania instancyjnego byłby właściwy do

⁴⁰ Zob. np. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 292–293, który umieszcza skargę w rozdziale dotyczącym środków zaskarżenia, czy też A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 136.

⁴¹ M. Krakowiak, *Charakter prawny skargi o stwierdzenie przewlekłości postępowania cywilnego*, M.Prawn. 2007, nr 15, Legalis.

dokonywania czynności w sprawie (albo jako sąd pierwszej, albo też drugiej instancji), czy też sąd, w okręgu którego toczy się postępowanie klauzulowe, a więc mówiąc wprost – który w obszarze swojej właściwości ma miejsce, gdzie znajduje się budynek sądu prowadzącego postępowanie klauzulowe.

Opowiedzieć się należy za drugim z zaprezentowanych stanowisk. Artykuł 4 ust. 4, przewidując jako podstawę właściwości wskazanie okręgu sądu, w którym wykonywane są czynności, w sposób oczywisty odniósł się do kryterium geograficznego. Tym samym możliwa jest sytuacja, gdy skargę na przewlekłość postępowania klauzulowego przed sądem apelacyjnym rozpoznawać będzie inny sąd okręgowy aniżeli ten, który rozpoznawał sprawę co do istoty w pierwszej instancji. Właściwym punktem odniesienia będzie bowiem nie to, który sąd okręgowy rozpoznawał wcześniej sprawę, ale to, w obszarze którego sądu okręgowego dokonywane są czynności dotyczące wykonania orzeczenia – innymi słowy: w obszarze którego sądu okręgowego położony jest sąd apelacyjny prowadzący postępowanie klauzulowe. Co więcej, hipotetycznie (a do 2019 r. – jak najbardziej realnie⁴²) możliwe jest, że skargę na przewlekłość postępowania sądu okręgowego będzie rozpoznawał inny sąd okręgowy, o ile siedziba tego pierwszego znajdować się będzie w obszarze właściwości drugiego.

3. Podsumowanie

Podsumowując powyższe wywody, wskazać należy, że w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu przysługuje skarga na przewlekłość postępowania. Stanowi ono bowiem postępowanie obejmujące inną sprawę dotyczącą wykonania orzeczenia (art. 2 ust. 1 *in fine* ustawy o skardze). Konstatacja ta odnosi się

⁴² Sąd Okręgowy dla Warszawy-Pragi do 2019 r. miał bowiem siedzibę w budynku przy al. Solidarności 127 w Warszawie, a więc w obszarze właściwości innego sądu okręgowego – Sądu Okręgowego w Warszawie.

do postępowania klauzulowego w sprawie nadania zarówno klauzuli deklaratywnej, jak i konstytutywnej. Skarga wniesiona po wydaniu prawomocnego orzeczenia w sprawie, ale przed nadaniem mu klauzuli wykonalności nie podlega więc odrzuceniu na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy o skardze, jeśli dotyczy przewlekłości postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności.

Właściwy funkcjonalnie do rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania klauzulowego jest zawsze sąd okręgowy, bez względu na to, jaki sąd powszechny miał się dopuścić przewlekłości w tym postępowaniu. Podstawą ustalenia właściwości sądu jest bowiem – wobec faktu, że postępowanie klauzulowe jest innym postępowaniem dotyczącym wykonania orzeczenia – art. 4 ust. 4 ustawy o skardze, nie zaś art. 4 ust. 1 tej ustawy. Właściwość miejscowa sądu określana jest w oparciu o kryterium geograficzne. A zatem właściwy jest ten sąd okręgowy, w obszarze którego znajduje się siedziba sądu obarczonego zarzutem przewlekłości postępowania.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Sądowe postępowanie egzekucyjne

Nowe rozwiązania prawne

redakcja naukowa
Radosław Flejszar

OSRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KADROWEJ

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

SUMMARY Some Peculiarities Regarding the Execution of Court Decisions: Legislative Review

The compulsory execution of court decisions takes place on the basis of a special Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”. However, enforcement proceedings for some categories of decisions can be carried out with certain peculiarities. These peculiarities regarding the execution of such court decisions take place in accordance with the Laws of Ukraine “On Enforcement Proceedings”, “On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies”, “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions” and “On the Execution of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”.

These peculiarities are based on:

- 1) the execution procedure: a) decisions of national courts on collection from the accounts of debtors – state bodies, state enterprises and legal entities of state ownership, which are financed exclusively from the state budget funds; b) decisions of the European Court of Human Rights – on collection from the state budget in favour of the claimant of compensation, expressed as a certain amount of money;*
- 2) bodies that execute them or are involved in such an execution: a) bodies that provide treasury services of budgetary funds (abbreviated as state treasury bodies); b) a representative body (a body responsible for ensuring the representation of Ukraine in the European Court of Human Rights and coordinating the execution of its decisions);*
- 3) persons executing court decisions: a) a state executor; b) a private executor.*

Despite the peculiarities regarding the procedure for the execution of this type of decisions, which significantly differs from the procedure for the compulsory execution of other court decisions, there are also peculiarities regarding execution by the state executor and the private executor.

Thus, a state executor has the right to execute all court decisions without exception, and a private executor has the right to limit the types of court decisions and their number.

Another distinctive feature of such court decisions is that the guilty official of a state body or a state enterprise bears responsibility: civil, criminal or administrative.

For example, the bodies of the state treasury have the right to recover from such an official, using a reverse demand (recourse) procedure, the funds paid to the claimant from the state budget by filing a statement of claim with the court. This is called compensation for damage caused to the state as a result of illegal actions or inaction on the part of an official, which constitutes civil liability.

Thus, this scientific article outlines some of the features of the execution of court decisions, based on a review of legislative acts.

Keywords: *compulsory execution, execution of a court decision, a claimant, a debtor, a state executor, a private executor, bodies that provide treasury services of budgetary funds (abbreviated as state treasury bodies), a representative body (a body responsible for ensuring the representation of Ukraine in the European Court of Human Rights and coordinating the execution of its decisions)*

STRESZCZENIE **Właściwości egzekwowania postanowień sądowych: przegląd legislacyjny**

Przymusowe wykonanie postanowień sądu ma miejsce na podstawie specjalnej ukraińskiej ustawy „o postępowaniach wykonawczych”. Postępowania wykonawcze dla pewnych kategorii decyzji mogą być jednak przeprowadzane z pewnymi szczególnymi właściwościami. Takie szczególne cechy dotyczą wykonania postanowień sądowych, które są opisane w ukraińskich ustawach „o postępowaniach wykonawczych”, „o organach i osobach przeprowadzających przymusową egzekucję postanowień sądowych i postanowień innych organów”, „o gwarancjach państwowych dotyczących wykonania decyzji sądowych” oraz „o wykonaniu decyzji i stosowaniu praktyki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”.

Takie szczególne właściwości opierają się na:

- 1) procedurze wykonawczej: a) decyzji sądów krajowych o egzekucji z rachunków dłużników – organów państwowych, przedsiębiorstw państwowych i osób prawnych będących własnością państwa, które są finansowane wyłącznie z funduszy z budżetu państwa; b) decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – w sprawie egzekucji z budżetu państwa na rzecz powodów o odszkodowanie, wyrażonych jako pewna kwota pieniędzy;*

- 2) organy, które wykonują postanowienia i uczestniczą w takiej egzekucji, to: a) organy, które świadczą obsługę skarbową funduszy budżetowych (w skrócie organy skarbu państwa); organy reprezentacyjne (organ odpowiedzialny za zapewnienie reprezentacji Ukrainy przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i koordynujący wykonanie jego postanowień);
- 3) osoby wykonujące postanowienia sądu: a) komornik państwowy; b) komornik prywatny. Pomimo szczególnych właściwości dotyczących procedury wykonywania tego typu postanowień, które różnią się zasadniczo od procedury przymusowej egzekucji innych postanowień sądowych, występują także szczególne właściwości egzekucji przez komornika państwowego i komornika prywatnego.

Przykładowo, komornik państwowy ma prawo egzekwowania wszystkich postanowień sądu bez wyjątku, natomiast komornikowi prywatnemu przysługuje prawo do egzekwowania ograniczonych typów postanowień sądowych i ich liczby.

Inną wyróżniającą cechą takich postanowień sądowych jest to, że winny urzędnik organu państwowego lub przedsiębiorstwa państwowego ponosi odpowiedzialność cywilną, karną i administracyjną.

Na przykład, organy skarbu państwa mają prawo odzyskiwania od takiego urzędnika, korzystając z procedury regresu, fundusze zapłacone powodowi z budżetu państwa przez złożenie pozwu w sądzie. Określa się to jako wynagrodzenie za szkody spowodowane w majątku państwowym na skutek nielegalnych działań lub zaniechania ze strony urzędnika, co stanowi odpowiedzialność cywilną.

Tym samym artykuł naukowy opisuje pewne cechy egzekwowania postanowień sądowych w oparciu o przegląd aktów legislacyjnych.

Słowa kluczowe: egzekucja przymusowa, wykonanie postanowienia sądowego, powód, dłużnik, komornik państwowy, komornik prywatny, organy świadczące obsługę skarbową funduszy budżetowych (w skrócie organy skarbu państwa), organ reprezentacyjny (organ odpowiedzialny za zapewnienie przedstawicielstwa Ukrainy przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i koordynujący wykonanie jego postanowień)

Some Peculiarities Regarding the Execution of Court Decisions: Legislative Review

There are several basic laws in the legislation of Ukraine according to which the execution of court decisions is carried out. These include the following laws: “On Enforcement Proceedings” dated June 02, 2016, “On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies” – June 02, 2016, “On State Guarantees Regarding the Execution of Judgments” – June 05, 2012 and “On the Execution of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights” – February 23, 2006.

The same laws regulate the peculiarities regarding the execution of certain categories of court decisions. It is these features that will be discussed in this scientific article.

The compulsory enforcement of decisions, according to Art. 5 of the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”¹ is assigned to the bodies of the state executive service (state executors) and in individual

¹ Ob ispolnitelnom proizvodstve: Zakon Ukrainy [On Enforcement Proceedings: Law of Ukraine]. (2016). zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> [in Ukrainian].

cases provided for by this Law – to private executors. The legal status and organization of the activities of state and private executors are established by the Law of Ukraine “On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies”.

The Law of Ukraine “On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies”² clearly regulates the categories of persons to whom state and private executors belong, as well as their legal status. In accordance with Art. 7 of this Law, state executors are the heads of state executive service bodies, their deputies, chief state executors, senior state executors and state executors of state executive service bodies. A state executor is a representative of the authorities, acts on behalf of the state and is under its protection, and is authorized by the state to carry out activities for the compulsory enforcement of decisions in the manner prescribed by law. According to their legal status, state executors are civil servants.

A private executor, on the contrary, is a subject of independent professional activity, but authorized by the state to carry out activities for the compulsory enforcement of decisions in the manner prescribed by law, as defined by Art. 16 of the same Law. State and private executors carry out the execution of decisions of courts and other bodies (their officials), as indicated in Art. 3 of the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”, on the basis of which executive documents are issued, namely:

- 1) writs of execution, decisions of the arbitration court, decisions of international commercial arbitration, decisions of foreign courts;
1.1) court orders;
- 2) court decisions on civil, economic and administrative cases, cases of administrative offenses, criminal proceedings;

² Pro orhany ta osib, yaki zdiisniuiut prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv: Zakon Ukrainy [On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies: Law of Ukraine]. (2016). zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> [in Ukrainian].

- 3) executive inscriptions of notaries;
- 4) certificates of labour dispute commissions issued on the basis of the relevant decisions of such commissions;
- 5) decisions of state executors on the collection of the enforcement fee, decisions of state executors or private executors on the collection of the costs of enforcement proceedings and on the imposition of a fine, decisions of private executors on the collection of the main remuneration;
- 6) decisions of bodies (officials) authorized to consider cases of administrative offenses;
- 7) decisions of other state bodies and decisions of the National Bank of Ukraine;
- 8) decisions of the European Court of Human Rights, taking into account the specifics provided for by the Law of Ukraine “On the Execution of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”, as well as decisions of other international jurisdictional bodies in cases stipulated by an international treaty of Ukraine;
- 9) decisions (resolutions) of the subjects of state financial monitoring (their authorized officials), if their execution is entrusted by law to the bodies and persons carrying out the compulsory execution of decisions.

At the same time, the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings” introduced many restrictions on the execution of enforcement documents by state and private executors. Therefore, this Law significantly restricts the activities of private executors, since, in accordance with Art. 5 of this Law, they are not entitled to carry out the compulsory execution of such decisions as:

- 1) decisions on the removal and transfer of a child, the establishment of a meeting with a child or the removal of obstacles in a meeting with a child;
- 2) decisions on which the debtor is the state, state bodies, the National Bank of Ukraine, local self-government bodies, and their officials,

state and communal enterprises, institutions, organizations, legal entities of which the state share in the authorized capital exceeds 25%, and/or which are financed exclusively at the expense of the state or local budget;

- 3) decisions according to which the debtor is a legal entity of which the compulsory sale of property is prohibited in accordance with the law;
- 4) decisions on which the claimant is the state or state bodies;
- 5) decisions of administrative courts and decisions of the European Court of Human Rights;
- 6) decisions providing for the commission of actions in relation to state or communal property;
- 7) decisions on the eviction and resettlement of individuals (citizens);
- 8) decisions on which the debtors are children or individuals (citizens) recognized as legally incompetent or whose civil capacity is limited;
- 9) decisions on the confiscation of property;
- 10) decisions the execution of which is attributed by this Law directly to the powers of other bodies that are not compulsory execution bodies.

In addition to the above restrictions, the current legislation establishes certain restrictions for a private executor who has just started his private activity (Part 2 of Art. 5 of the Law). Thus, during the first year of engaging in the activities of a private executor, a private executor cannot compulsorily enforce decisions on which the amount of the claimant is twenty or more million hryvnia or an equivalent amount in foreign currency.

The legislation provides for other restrictions for a private executor. For example, a private executor has the right to return a writ of execution to a claimant without accepting it for execution if, at the time of his submission of an application for the compulsory execution of the decision, the number of executive documents on decisions to collect periodic payments, wages, debts of individuals (citizens) for the payment of housing and communal services, and reinstatement at work accounts for more than 20% of the total number of executive documents that are in his possession (Part 3 of Art. 5 of the Law).

In addition to the specified restrictions in relation to certain categories of executive documents, the legislator introduced general restrictions on the compulsory execution and enforcement of decisions that apply to both state and private executors.

Therefore, according to Part 4 of Art. 5 of the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”, executors cannot execute decisions if:

- 1) the debtor or claimant is the executor himself, persons close to him, and also persons connected to him.

Persons close to the executor are persons who live with him, are connected by a shared life and have mutual rights and obligations with the performer (including persons who live together, but are not married), as well as, regardless of the specified conditions – the husband, wife, father, mother, stepfather, stepmother, son, daughter, stepson, stepdaughter, brother, sister, grandfather, grandmother, great-grandfather, great-grandmother, grandson, granddaughter, great-grandson, great-granddaughter, son-in-law, daughter-in-law, father-in-law, mother-in-law, adoptive parent or adopted child, guardian or curator, and a person under the guardianship or custody of the executor.

Within the meaning of this Law, connected persons are legal entities and/or individuals the relationship between which may affect the conditions or results of their activities or the activities of the persons they represent, taking into account the following criteria:

- the executor directly and/or indirectly (through related parties) owns the corporate rights of a legal entity that is a party to the enforcement proceedings or, together with a legal (individual) person that is a party to the executive proceedings, holds the corporate rights of any legal entity;
- the executor has the right and/or authority to appoint (elect) the sole executive body or the collegial composition of the executive body/ /composition of the supervisory board of these legal entities. Direct or indirect participation of the state in legal entities is not a basis for the recognition of such legal entities as connected persons;

- 2) a debtor or a recoverer is a person who is in an employment relationship with such an executor;
- 3) the executor or a person close to him who is in labour relations with the executor has a real or potential conflict of interest;
- 4) the amount of recovery under the executive document, taking into account the amounts under the executive documents that are already being executed by the private executor, exceeds the minimum of the insured amount under the civil liability insurance contract of this private executor.

Upon confirmation of any of the listed cases, at the request of the recoverer, the executive document can be transferred from one private executor to another private executor or to the corresponding body of the state executive service, or from the body of the state executive service to a private executive. The executor issues a resolution on the transfer, as well as acceptance for the execution of the executive document.

At the same time, the current legislation on enforcement proceedings allows the implementation of decisions by other bodies and institutions that are not bodies of the compulsory execution of decisions.

For example, there are several categories of decisions that are subject to enforcement and according to Art. 6 of the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings” they can be executed by other bodies and institutions:

- 1) decisions on the collection of property and funds are executed by the tax authorities, and decisions on the collection of funds – by banks and other financial institutions;
- 2) decisions on the collection of funds from state bodies, state and local budgets or budgetary institutions are executed by bodies providing treasury services of budgetary funds.

Today, a large number of decisions, including judicial ones, are executed by bodies that provide treasury services of budgetary funds. It is on the activities of these bodies that we focus our attention.

The peculiarities regarding the execution of court decisions by bodies providing treasury services of budgetary funds (abbreviated as state treasury bodies) are regulated by a special law – the Law of Ukraine “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions”. According to Art. 3 of this Law, the bodies of the state treasury carry out the execution of court decisions on the recovery of funds, the debtor of which is a state body – within the limits of the corresponding budgetary allocations, by writing off funds from the accounts of such a state body, and if this state body does not have budgetary assignments – at the expense of funds provided under the budget program for the execution of court decisions.

The procedure for the appeal of court decisions for execution by this body occurs in accordance with the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”, namely, the terms of filing an application for the execution of the court decision and the form of the application itself, and in fact the procedure for the execution of decisions itself, that is, the indisputable write-off of funds from budget account debtors – according to the Law of Ukraine “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions”.

For example, the recoverer, together with the application, submits to the state treasury body the documents and information necessary for the transfer of funds, according to the list approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The transfer of funds to the recoverer is carried out within three months of the date of receipt by this body of the documents and information necessary for the execution of the decision.

At the same time, the recoverer has an option to appeal the execution of the court decision: either to the body providing treasury services of budgetary funds – if the debtor is a state body (for example, the city council, pre-trial investigation body) or to the state executor – if the debtor is a state enterprise or a state-owned legal entity (for example, a state forestry enterprise).

According to Art. 4 of the Law of Ukraine “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions”³, if a court decision on the recovery of funds from a state enterprise or legal entity by the state executor has not been executed within six months of the date of the decision to open enforcement proceedings, then its execution is carried out at the expense of funds provided by the budget program to ensure the execution of court decisions. For this purpose, the state executor, within ten days of the date of establishing the fact of the existence of grounds for returning the executive document to the recoverer (for example, due to the lack of funds and property from the debtor), through the head of the state executive service body, submits to the central executive body that implements state policy in the field of treasury services of budgetary funds, the documents and information necessary for transferring funds to a claimant by a court decision. The state executor notifies the recoverer of such a decision in writing.

Having received a court decision from the state executor together with the relevant documents, the state treasury bodies execute it within three months. If certain documents or information are insufficient for such a payment, then the budget funds indicated for payment to the recoverer are transferred to the corresponding account of the state executive service body, and only after that are they transferred to the recoverer within ten days. The main condition for the execution of this type of decision is that a state enterprise or legal entity recognized as a debtor by a court decision must, within ten days of the date of transfer of funds, open accounts with the state treasury and make settlements only from these accounts. The exception for the implementation of the provisions of this legal norm are banks in which 100% or a part (share) of the authorized capital belongs to the state.

³ Pro harantii derzhavy shchodo vykonannia sudovykh rishen: Zakon Ukrainy [On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions: Law of Ukraine]. (2012). zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17#Text> [in Ukrainian].

When executing this category of executive documents, there are sometimes cases of the untimely transfer of funds to the recoverer. In the event that the state treasury body has not transferred funds within three months of a court decision, then the claimant is paid compensation to the amount of 3% per annum of the unpaid amount from the funds provided in the budget program to ensure the execution of court decisions, as provided for in Art. 5 of the abovementioned Law. Such compensation is calculated and paid by the state treasury body if the debtor is a state body, and if the debtor is a state enterprise or legal entity, it is calculated by the state executor, and paid by the state treasury body.

We focus on the losses incurred by the state in the execution of such decisions. Thus, if the debtor is a state body, a state enterprise or a legal entity of a state form of ownership, which is financed from the state budget, then the state incurs losses after the transfer of state funds to the recoverer. In this regard, the legislator enacted civil liability for damages to the state budget.

Art. 6 of this Law provides for a legal norm according to which funds paid by the state from a court decision are considered to be losses of the state budget. In this regard, an official of a state body, state enterprise or legal entity, whose actions have led to losses in the state budget, is liable in accordance with the law. In order to recover such losses, the state treasury body applies to the court with a statement of claim for compensation for losses incurred to the state budget.

If a criminal offense is established in the actions of an official of a state body or a state enterprise and there is a conviction by a court against this official, the state treasury body has the right to make a claim (recourse) to such a person for full compensation for losses caused to the state budget. For this, the state treasury bodies, after the execution of such a court decision, conduct an official investigation into the guilty officials of these debtor bodies. Based on the results of the official investigation, the state treasury bodies may, within a month, apply to the court with a statement of claim for compensation for these losses. If the

losses caused to the state budget are the result of the joint actions or inaction of several officials, such persons shall bear joint responsibility.

The Law of Ukraine “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions” also provides for certain peculiarities regarding the execution of court decisions on obligations to perform actions in relation to the property of a debtor which is a state body, a state enterprise or a legal entity. According to Art. 7 of this Law, the execution of such court decisions is carried out in the manner prescribed by the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings”. If the court decision is not executed within two months of the date of the decision to open the enforcement proceedings, then the state executor is obliged to apply to the court with an application to change the method and procedure for the execution of this decision.

The subsequent law – the Law of Ukraine “On the Execution of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”⁴ regulates relations that arise in connection with the obligation of the state to execute the decision of the European Court of Human Rights (Court) in cases against Ukraine with the need to eliminate the reasons for Ukraine’s violation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the protocols thereto, with the introduction of European human rights standards into Ukrainian legal proceedings and administrative practice, as well as with the creation of prerequisites for reducing the number of applications to the European Court of Human Rights against Ukraine.

The decisions of the Court are executed by the bodies of the state executive service together with the bodies that provide treasury services of budgetary funds (abbreviated as state treasury bodies).

Thus, according to Art. 7 of this Law, the representative body (the body responsible for ensuring the representation of Ukraine in the

⁴ Pro vykonannya rishen ta zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy [On the Execution of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights: Law of Ukraine]. (2006). zakon.rada.gov.ua Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].

European Court of Human Rights and coordinating the execution of its decisions), within ten days of the date of receipt of the notification of the Court regarding the receipt of its decision as final, sends documents to the state executive service. They are: the original text and translation of the operative part of the final decision of the court in the case against Ukraine, which recognized a violation of the Convention; the original text and translation of the operative part of the final judgment of the court on just satisfaction in the case against Ukraine; the original text and translation of the judgment of the Court on a friendly settlement in the case against Ukraine; the original text and translation of the judgment of the Court approving the terms of a unilateral declaration in the case against Ukraine.

Having received such a decision, the state executive service, within ten days of the date of its receipt and the documents attached to it, opens enforcement proceedings.

Payment to the claimant of compensation must be made within three months of the date of receipt of the decision of the final status or within the period provided for in this decision. In case of a violation of the deadline for the execution of such a decision, a penalty is charged on the amount of compensation. Furthermore, within one month of the date of the opening of enforcement proceedings by a court decision, the representative body sends to the state treasury a resolution on the opening of enforcement proceedings and attaches the relevant documents to it. The body of the state treasury, within 10 days of the date of receipt of the documents, writes off the funds to the bank account of the claimant, and if such funds are absent, transfers the funds received from the corresponding budget program of the state budget of Ukraine to the deposit account of the state executive service. The procedure for keeping funds in the deposit account of the State Enforcement Service is determined by the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings".

Confirmation of the write-off of compensation by the state treasury body, as well as confirmation of the fulfillment of all the requirements of

the operative part of the final decision of the Court in the case against Ukraine, are the basis for the state executive service to end the enforcement proceedings. The State Executive Service, within three days, sends to the representative body its resolution on the end of the enforcement proceedings and confirmation of the withdrawal of funds from the state account. At this stage, the enforcement proceedings end.

At the same time, the Law of Ukraine “On the Execution of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”, in addition to the compulsory execution of the Court’s decision on the payment of compensation, establishes additional individual and general measures.

According to Art. 10 of this Law, in order to ensure the restoration of the violated rights of the claimant, the following additional individual measures are taken:

- a) the restoration as far as possible of the previous legal status that the claimant had for the violation of the Convention (*Restitutio in integrum*);
- b) other measures provided for in the decision of the European Court of Human Rights.

The restoration of the previous legal status of the claimant is carried out by:

- a) a re-examination of the case by the court, including the reopening of the proceedings;
- b) a re-examination of the case by the administrative body of Ukraine.

Art. 13 of this Law provides for general measures. They are adopted with the aim of: ensuring compliance by the state with the provisions of the Convention, the violation of which was established by the decision of the Court; ensuring the elimination of shortcomings of a systemic nature that underlie the violation found by the Court; eliminating the grounds for the submission to the Court of applications against Ukraine caused by a problem that has already been the subject

of consideration in the Court. Such measures are also those aimed at eliminating the systemic problem indicated in the court's decision, and its root cause, namely:

- a) amendments to the current legislation and the practice of its application;
- b) changes in administrative practice;
- c) providing legal expertise regarding draft laws;
- d) providing professional training in the study of the Convention and the practice of the Court by prosecutors, lawyers, law enforcement officials, immigration officials, as well as employees of other categories associated with law enforcement and with the maintenance of people in conditions of imprisonment;
- e) other measures which are determined, subject to supervision by the Committee of Ministers of the Council of Europe – by the respondent state in accordance with the decision of the Court in order to ensure the elimination of deficiencies of a systemic nature, terminating the violations of the Convention caused by these shortcomings, and ensuring maximum redress for the consequences of those violations.

This Law, in Art. 16, also provides for liability for the non-execution or improper execution of the decision of the European Court of Human Rights. Therefore, if, in the event of the non-execution or improper execution of the Court's decision, the officials, whose powers include this execution, are to blame, then they bear administrative, civil or criminal responsibility provided for by the laws of Ukraine.

It should be noted that the Law of Ukraine "On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions" was adopted as a result of the execution of the decision of the European Court of Human Rights in the case "Yuriy Nikolaevich Ivanov v. Ukraine"⁵, dated January 15, 2010.

⁵ Yurii Mykolaiovych Ivanov proty Ukrainy: Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Yuriy Nikolaevich Ivanov v. Ukraine: Decision of the European Court of Human Rights]. (2010). zakon.rada.gov.ua Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_479#Text [in Ukrainian].

Conclusion

This article provides a review of legislative acts related to some peculiarities regarding the execution of a certain type of court decisions.

The relevance of the legislative review is determined by the following peculiarities:

- 1) by the type of court decisions – decisions by which funds are collected from the state budget;
- 2) the bodies and persons who execute such decisions or are involved in their execution - bodies that provide treasury services of budgetary funds, representative bodies, state executors and private executors;
- 3) the procedure for the execution of these decisions – in the form of an indisputable write-off of funds from the debtor's bank accounts;
- 4) only a state body, a state enterprise or a state-owned legal entity is a debtor in such decisions;
- 5) the onset of civil, criminal or administrative liability for the guilty officials of the debtor – a state body, a state enterprise or a state-owned legal entity.

The main laws that regulate the peculiarities regarding the execution of such decisions are the Laws of Ukraine: “On Enforcement Proceedings”, “On Bodies and Persons Carrying out the Compulsory Execution of Court Decisions and Decisions of Other Bodies”, “On State Guarantees Regarding the Execution of Court Decisions” and “On the Execution of Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights”.

This legislative review on the implementation of court decisions regarding budgetary funds can be useful for application in the practical work of state executors, bodies of the state executive service, as well as in the activities of judges who consider such categories of cases.

**STRESZCZENIE Z problematyki skutków zbycia
spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu po jego
zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym. Rozważania na
kanwie zagadnienia prawnego w sprawie III CZP 13/20**

W przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym (w sprawie III CZP 13/20) chodziło o problem, czy osobie nabywającej od dłużnika spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje skuteczne roszczenie windykacyjne przeciwko osobie, która zawarła umowę sprzedaży tego prawa z nabywcą licytacyjnym, legitymującym się formalnie prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu, w sytuacji gdy brak było podstawy do stwierdzenia prawomocności tego orzeczenia, następnie uchylonego, zaś dla lokalu nie założono księgi wieczystej. W postanowieniu z dnia 18 lutego 2021 r. (III CZP 13/20) Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w trybie art. 390 § 1 k.p.c. Warto jest jednak omówić chociażby ogólnie, w tym aspekcie i zakresie, problematykę skutków zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym.

Słowa kluczowe: zajęcie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu w postępowaniu egzekucyjnym, roszczenie windykacyjne, nabywca licytacyjny, postanowienie o przysądzeniu, prawomocność postanowienia

**SUMMARY Considerations on the Basis of a Legal Issue
in the Case III CZP 13/20. From the Issue of the Effects
of the Sale of the Cooperative Ownership Right to The
Premises After Its Seizure in Execution Proceedings**

In the legal issue brought to the Supreme Court (III CZP 13/20), the question was posed whether a person purchasing from a debtor the cooperative ownership right to the residential premises after its seizure in enforcement proceedings is entitled to an effective debt recovery claim against a person who entered into a contract for the sale of this right with an auction buyer holding formally a legally

valid adjudication decision in a situation where there was no basis for declaring the validity of this decision, which was then revoked, and no land and mortgage register was established for the premises. In the decision of 18 February 2021, III CZP 13/20, the Supreme Court refused to pass a resolution on this matter pursuant to Article 390 paragraph 2 of the Polish Code of Civil Procedure. It is worth discussing, at least in general terms, in this aspect and scope, the issue of the effects of the sale of the cooperative ownership right to the premises after its seizure in execution proceedings.

Keywords: *seizure of the cooperative ownership right to the premises in execution proceedings, debt recovery claim, auction buyer, adjudication decision, validity of the decision*

Z problematyki skutków zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym. Rozważania na kanwie zagadnienia prawnego w sprawie III CZP 13/20

1. Wprowadzenie

Dnia 31 stycznia 2020 r. w trybie art. 390 § 1 k.p.c. wpłynęło do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Gdańsku, które brzmiało następująco: „Czy osobie nabywającej od dłużnika własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym

przysługuje skuteczne roszczenie windykacyjne przeciwko osobie, która zawarła umowę sprzedaży tego prawa z nabywcą licytacyjnym, legitymującym się formalnie prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu, w sytuacji gdy brak było podstawy do stwierdzenia prawomocności tego orzeczenia, które zostało następnie uchylone, zaś dla lokalu nie założono księgi wieczystej?”.

Postanowieniem z dnia 18 lutego 2021 r.¹ Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały w tej sprawie. Przedstawiona kwestia jest jednak bardzo ważna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Treść postanowienia Sądu Najwyższego nie zwalnia nauki od podjęcia próby analizy tej sprawy ze styku prawa cywilnego materialnego i procesowego (egzekucyjnego). W niniejszym opracowaniu omówiono problematykę prawną dotyczącą przedstawionego zagadnienia.

Istotę tego problemu prawnego można zobrazować przykładowym stanem faktycznym: dłużnik A, któremu przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w X, po zajęciu tego lokalu w postępowaniu egzekucyjnym zbywa to prawo osobie B. Jednocześnie w toku postępowania egzekucyjnego sąd dokonuje przysądzenia tego ograniczonego prawa rzeczowego na rzecz osoby C (nabywcy licytacyjnego, który zaoferował najwyższą cenę nabycia). Następnie sąd na wniosek C wydaje mu odpis postanowienia o przysądzeniu ze stwierdzeniem jego prawomocności (choć w rzeczywistości orzeczenie to nie było prawomocne), po czym C, legitymując się tym orzeczeniem, sprzedaje umową notarialną to prawo osobie D (będącej w dobrej wierze, działającej w zaufaniu do prawomocnego orzeczenia sądu). Lokal zostaje wydany D. Po pewnym czasie sąd uchyla stwierdzenie prawomocności przysądzenia. Dla prawa do tego lokalu nie była prowadzona księga wieczysta. W kontekście nakreślonej sytuacji powstaje pytanie, czy prawo do lokalu należy do B (i dlatego to on może się domagać wydania tego lokalu od D), czy też należy ono do D, w konsekwencji

¹ Postanowienie SN z dnia 18 lutego 2021 r., III CZP 13/20, niepubl.

czego B nie jest legitymowany do realizowania roszczenia windykacyjnego w stosunku do D.

2. Wątpliwości sądu odwoławczego

Jak zauważył sąd odwoławczy, w stanie faktycznym sprawy, na kanwie której pojawiło się to zagadnienie prawne, widoczny jest konflikt interesów. Z jednej strony osoba, która nabyła od dłużnika spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym, z drugiej strony osoba, która w dobrej wierze zawarła z nabywcą licytacyjnym umowę sprzedaży tego ograniczonego prawa rzeczowego po wydaniu postanowienia o jego przysądzeniu i stwierdzeniu prawomocności tego orzeczenia w sytuacji, gdy stwierdzenie jego prawomocności było wadliwe. Zatem obok interesu nabywcy, na którego dłużnik przeniósł prawo po jego egzekucyjnym zajęciu, występuje interes osoby, która zawarła umowę nabycia tego prawa w usprawiedliwionym przekonaniu, że przysługuje ono zbywcy, opartym na dokumencie urzędowym potwierdzającym nabycie prawa na skutek licytacji w postępowaniu egzekucyjnym oraz zaświadczeniu spółdzielni mieszkaniowej.

Sąd ten nie miał pewności, czy w sprawie należałoby przyjąć, że na skutek działania zasady, iż nikt nie jest władny przenieść na inną osobę więcej praw, niż mu przysługuje (*nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*), osoba, która w dobrej wierze nabyła od nabywcy licytacyjnego spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, nie nabywa skutecznie tego prawa, mimo działania na podstawie postanowienia o jego przysądzeniu formalnie zaopatrzonego we wzmiankę o stwierdzeniu prawomocności oraz mimo przymiotu posiadacza po stronie zbywcy, wobec następczego uchylenia wskazanego orzeczenia i niezakończenia dla tego prawa księgi wieczystej. Sąd zauważył, iż odstępstwa od zasady, że skuteczne nabycie może nastąpić jedynie od uprawnionego i tylko w zakresie przysługujących mu uprawnień, wynikają przede wszystkim z ochrony dobrej wiary usprawiedliwionej okolicznościami konkretnej

sprawy oraz usunięciem niepewności w transakcjach cywilnoprawnych. Ochrona dobrej wiary i pewności obrotu w założeniu ustawodawcy uzyskują pierwszeństwo, na co wskazuje wiele stosownych regulacji prawnych. Ponadto sąd podał, że założenie księgi wieczystej dla spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu ma charakter fakultatywny². Z kolei legitymowanie się przez nabywcę licytacyjnego postanowieniem o przysądzeniu na jego rzecz przedmiotowego prawa ze stwierdzeniem prawomocności przemawia za uznaniem, że kolejny nabywca mógł pozostać w zaufaniu do treści orzeczenia sądowego, z którego wynikało, że potencjalny zbywca jest osobą uprawnioną na skutek uzyskania prawa do lokalu w ramach postępowania egzekucyjnego. Ustawodawca udziela pełniejszej ochrony nabywcom licytacyjnym oraz osobom uzyskującym prawa w postępowaniu egzekucyjnym, które działają w dobrej wierze. Jako dodatkowy argument przemawiający za udzieleniem ochrony prawnej nabywcy w dobrej wierze sąd odwoławczy uznał odpłatność czynności prawnej i względy aksjologiczne. W jego ocenie udzielenie ochrony prawnej roszczeniu windykacyjnemu w myśl zasady, że tylko ten może przenieść prawo, komu ono przysługuje, stałoby w sprzeczności z niejednokrotnie wyrażaną wolą ustawodawcy, aby chronić nabywców działających w dobrej wierze, zwłaszcza przy odpłatnych czynnościach prawnych, jak i realizować postulat pewności obrotu.

3. Stanowisko autora w kwestii problemu poruszonego w zagadnieniu prawnym w sprawie III CZP 13/20

1. Zajęcie nieruchomości (tak samo spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu jako ograniczonego prawa rzeczowego³) nie ogranicza

² W myśl art. 1 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2204, dalej: ustawa o księgach wieczystych i hipotece, u.k.w.h.) księgi wieczyste mogą być także prowadzone w celu ustalenia stanu prawnego spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.

³ Zgodnie z art. 17¹³ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1465) do egzekucji ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu stosuje się odpowiednio przepisy o zwykłej egzekucji z nieruchomości.

właściciela (podmiotu, któremu przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu) w możliwości rozporządzania⁴ – w znaczeniu przyjętym w art. 930 § 1 k.p.c. – tą nieruchomością (tym prawem). W konsekwencji rozporządzenie takie jest ważne (prowadzi do przejścia prawa ze zbywającego na nabywcę). Sąd Najwyższy na przykład w wyroku z dnia 3 lutego 1998 r.⁵ wyjaśnił, że art. 930 § 1 k.p.c. nie podważa ważności umowy przeniesienia własności zajętej nieruchomości między dłużnikiem a nabywcą, lecz powoduje bezskuteczność tej umowy w stosunku do wierzycieli, którzy wszczęli egzekucję. Procesową konsekwencją bezskuteczności umowy jest możliwość dalszego prowadzenia egzekucji ze zbytej nieruchomości, tak jakby jej zbycie nie miało miejsca. Wierzyciel, na rzecz którego nieruchomość została zajęta, może zaspokoić swoją wierzytelność ze sprzedanej nieruchomości, tak jakby nieruchomość ta należała w dalszym ciągu do majątku jego dłużnika, bez względu na zmianę właściciela. Z uwagi na to, że mechanizm ochronny wynikający z art. 930 § 1 k.p.c. stanowi jeden z podstawowych skutków zajęcia egzekucyjnego, jego działanie warunkowane jest skutecznością zajęcia nieruchomości, tak wobec dłużnika, jak i nabywcy nieruchomości. W tym kontekście w wyroku Sądu Najwyższego z dnia

Ustawa nie wprowadza żadnych odrębnych, szczególnych rozwiązań właściwych wyłącznie dla egzekucji ze spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu (zob. A. Marciniak, *Postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 428). Egzekucja będzie przebiegać – stosownie do etapów tego postępowania – od zajęcia prawa do lokalu (art. 923 i n. k.p.c.), dokonania jego opisu i oszacowania (art. 942 i n. k.p.c.), przez jego sprzedaż licytacyjną (art. 952 i n. k.p.c.), do przysądzenia prawa na rzecz nabywcy – licytanta (art. 998 i n. k.p.c.). Tak trafnie: A. Doliwa, *Komentarz do ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych* [w:] A. Doliwa, *Prawo mieszkaniowe. Komentarz*, Warszawa 2021, komentarz do art. 17¹³ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, Nb 2. Dlatego uwagi zawarte w tym ustępie dotyczące skutków zajęcia nieruchomości mają odpowiednie zastosowanie do zajęcia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.

⁴ Na treść prawa własności i spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu składa się m.in. uprawnienie do rozporządzania tymi prawami (*ius disponendi*).

⁵ Wyrok SN z dnia 3 lutego 1998 r., I CKN 403/97, OSP 1998/11/196, z tezą: „Zbycie zajętej nieruchomości i późniejsze jej obciążenie hipoteką (ustawową, przymusową) pozostaje bez wpływu na dalszy bieg egzekucji (art. 930 § 1 k.p.c.) i wyłącza pokrzywdzenie wierzyciela w rozumieniu art. 527 § 1 k.c.”.

7 lutego 2008 r.⁶ wskazano, że przy braku wpisu w księdze wieczystej oraz wiedzy o wszczęciu egzekucji po stronie nabywcy zbycie nieruchomości, do której skierowano egzekucję, pozostanie skuteczne w tym znaczeniu, iż nabywca może zasadnie bronić się przed podejmowanymi czynnościami egzekucyjnymi w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 841 k.p.c.). Wynika to z faktu, iż w odniesieniu do nabywcy nieruchomość nie będzie skutecznie zajęta z uwagi na brak wzmianki w księdze wieczystej o wszczęciu egzekucji wskutek chociażby nieprawomocnego jej wykreślenia.

Pojęcie rozporządzenia nieruchomością, o którym mowa w art. 930 § 1 k.p.c., należy rozumieć wąsko, czyli jako przeniesienie własności (bądź innego prawa), natomiast czynności polegające na obciążeniu jakimkolwiek ograniczonym prawem rzeczowym (np. hipoteką) lub prawem osobistym (np. służebnością osobistą) zostały uregulowane w art. 930 § 3 k.p.c. W nauce i judykaturze zgodnie przyjmuje się, że:

- zmiana spowodowana orzeczeniem sądu na skutek podziału majątku wspólnego, działu spadku lub zniesienia współwłasności nieruchomości nie ma charakteru rozporządzenia nieruchomością w rozumieniu art. 930 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1977 r.⁷);
- przepis art. 930 k.p.c. nie ma zastosowania do nieruchomości, której jednym ze współwłaścicieli był dłużnik, a która orzeczeniem sądu znoszącym współwłasność przyznana została na wyłączną własność współwłaścicielowi niebędącemu dłużnikiem, chociażby orzeczenie sądowe wydane zostało w uwzględnieniu zgodnego wniosku uczestników postępowania po zajęciu tej nieruchomości (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1980 r.⁸).

⁶ Wyrok SN z dnia 7 lutego 2008 r., V CSK 426/07, Lex nr 457789. Tezy tego judykatu brzmią następująco: „1. Wierzyciel, na rzecz którego nieruchomość została zajęta, może zaspokoić się ze sprzedanej nieruchomości tak, jakby nieruchomość ta należała w dalszym ciągu do majątku jego dłużnika, bez względu na zmianę właściciela. 2. Ponieważ działanie mechanizmu ochronnego wynikającego z art. 930 § 1 k.p.c. stanowi jeden z podstawowych skutków egzekucyjnego zajęcia, przyjąć należy, że jego działanie warunkowane jest skutecznością zajęcia nieruchomości, tak wobec dłużnika, jak i nabywcy nieruchomości”.

⁷ Wyrok SN z dnia 1 grudnia 1977 r., I CR 409/77, OSNCP 1979/1–2/6.

⁸ Uchwała SN z dnia 19 grudnia 1980 r., III CZP 65/80, OSNCP 1981/6/100.

Należy zgodzić się z M. Łochowskim⁹, że dokonując analizy tego pojęcia, nie można poprzestać tylko na jego wykładni językowej. Równie istotne jest uwzględnienie roli tego przepisu, jaką odgrywa w obrocie prawnym. Ma on przede wszystkim chronić wierzyciela przed pokrzywdzeniem go przez dłużnika. Dlatego termin „rozporządzenie” należy interpretować szerzej i objąć nim także zmiany w stanie prawnym nieruchomości powstałe na skutek wyroku sądowego zastępującego oświadczenie woli dłużnika rozporządzającego własnością nieruchomości. Dotyczy to zarówno wyroku sądu stwierdzającego obowiązek zawarcia umowy przyrzeczonej, jak również zmiany stanu prawnego nieruchomości związanej z zawarciem umowy, kiedy wyrok sądu zastąpił jedynie oświadczenie woli dłużnika (art. 64 k.c.), a do zawarcia umowy niezbędne było oddzielne złożenie odpowiedniego oświadczenia woli przez drugą stronę (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2017 r.¹⁰). Z tego też względu nabycie własności nieruchomości na mocy wyroku sądowego wydanego w trybie art. 231 § 1 k.c., po zajęciu nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym, nie ma wpływu na dalszy bieg tego postępowania, gdyż powinno być traktowane na równi z rozporządzeniem nieruchomości (art. 930 § 1 k.p.c.). Osoba, która w taki sposób nabyła własność nieruchomości po jej zajęciu, nie może skutecznie domagać się zwolnienia nieruchomości od egzekucji w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego z art. 841 § 1 k.p.c. Prawa tej osoby nie zostały bowiem naruszone, skoro egzekucja z nieruchomości prowadzona jest zgodnie z przepisami prawa, w tym na podstawie art. 930 § 1 k.p.c., który zawiera postanowienia dotyczące pozycji nabywcy nieruchomości w toku postępowania egzekucyjnego (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 10 marca 1994 r.¹¹).

A zatem z mocy regulacji zawartej w przepisie art. 930 k.p.c. rozporządzenie nieruchomości (jak też spółdzielczym własnościowym prawem

⁹ M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, komentarz do art. 930 k.p.c., Nb 2.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 29 września 2017 r., V CSK 2/17, OSP 2018/10/99.

¹¹ Wyrok SA w Łodzi z dnia 10 marca 1994 r., I ACr 56/94, Lex nr 9193.

do lokalu) po jej zajęciu nie jest zakazane, jednak w żadnym stopniu nie wpływa na bieg postępowania egzekucyjnego. Tym samym, nabywca nieruchomości (spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu) zajętej w toku egzekucji musi liczyć się z tym, że egzekucja skierowana do nieruchomości (ograniczonego prawa rzeczowego), która stała się jego własnością (którego to prawa stał się on podmiotem), będzie trwać nadal. Nabywcy nie przysługują żadne środki obrony jako osobie trzeciej w postępowaniu egzekucyjnym, może on jedynie uczestniczyć w egzekucji również jako dłużnik i korzystać z tych uprawnień, które dłużnik posiada w tym postępowaniu. Postępowanie egzekucyjne do tego stopnia nie różnicuje statusu zbywcy i nabywcy zajętej nieruchomości, że wszelkie czynności egzekucyjne są tak samo skuteczne w stosunku do obu tych podmiotów. Zbycie zajętej nieruchomości (ograniczonego prawa rzeczowego) nie oznacza, że stroną postępowania przestaje być pierwotny dłużnik, przeciwko któremu wszczęto postępowanie¹².

2. Jeśli zaś chodzi o kwestię przysądzenia własności (przysądzenie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu), to takie nabycie własności (spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu) w trybie postępowania egzekucyjnego jest zaliczane do cywilnoprawnych sposobów nabycia tych praw podmiotowych. Jest to przy tym nabycie pierwotne. Według art. 999 § 1 zd. 1 k.p.c. prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności przenosi własność nieruchomości na nabywcę i jest tytułem do ujawnienia prawa nabywcy w księdze wieczystej. Postanowienie o przysądzeniu własności ma charakter konstytutywny (kształtujący), gdyż przenosi własność nieruchomości na nabywcę, a nie tylko stwierdza to przeniesienie, oraz powoduje utratę własności przez dotychczasowego właściciela. Przejściu prawa własności nie stoją na przeszkodzie prawa osób trzecich, jeżeli nie zostały zgłoszone i wykazane stosownie do art. 953 § 1 pkt 6 k.p.c. Na tym etapie postępowania egzekucyjnego nie ma znaczenia, czy w księdze wieczystej w charakterze właściciela

¹² Tak np. K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 2.

wpisany był dłużnik czy osoba trzecia oraz czy ewentualnie nabywca pozostał w złej wierze. Nabywca nie musi bowiem wykazywać następstwa prawnego po osobie wpisanej w księdze wieczystej jako właściciel. Prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności stanowi dla nabywcy tytuł własności nieruchomości¹³. Do sprzedaży licytacyjnej nie mają zastosowania przepisy Kodeksu cywilnego o umowie sprzedaży, a jedyna możliwość uchylenia się od skutków przetargu to niewykonanie warunków licytacyjnych¹⁴. Jak zauważa się w piśmiennictwie, część § 1 art. 999 k.p.c., zgodnie z którym postanowienie o przysądzeniu własności jest tytułem do ujawnienia na rzecz nabywcy prawa własności przez wpis w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentu do zbioru, nie ma żadnego normatywnego znaczenia. Wobec faktu, że nabywca staje się właścicielem na podstawie prawomocnego postanowienia o przysądzeniu własności, od tego momentu księga wieczysta ujawniająca inną osobę jako właściciela nieruchomości jest po prostu niezgodna z rzeczywistym stanem prawnym¹⁵. Ustawodawca pozostawił takie brzmienie przepisu w celu uniknięcia ewentualnych błędów przy jego wykładni, mając na uwadze, że w świetle Kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r. własność nieruchomości przenosiło już nieprawomocne postanowienie o przybicciu, nie dające jednak podstawy do ujawnienia tego prawa w księdze wieczystej¹⁶.

3. Stwierdzenia prawomocności orzeczenia dokonuje sąd na wniosek strony, wydając postanowienie¹⁷. Stwierdzenia tego nie można traktować

¹³ Zob. M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 3.

¹⁴ Zob. S. Dalka [w:] S. Dalka, J. Rodziejewicz, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Gdańsk 1994, s. 327, Nb 2.

¹⁵ Zob. M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 4.

¹⁶ Zob. B. Dobrzański [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1976, s. 1297–1298.

¹⁷ Zob. A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, s. 163; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1–424*¹², pod red. A. Góry-Błaszczkowskiej, Warszawa 2020, komentarz do art. 365 k.p.c., Nb 3; wyrok SN z dnia 26 września 1996 r., III CKU 3/96, OSNC 1997/2/22; postanowienie SN z dnia 21 grudnia 1965 r., I CZ 101/65, OSNCP 1966/10/169; uchwała SN z dnia 18 czerwca 1966 r., III CZP 48/66, OSNCP 1967/2/19.

jako techniczną wzmiankę, tylko jako czynność, która musi być podjęta w sposób przewidziany dla czynności sądowych, tj. w postaci postanowienia¹⁸. **Stwierdzenie prawomocności ma wyłącznie deklaracyjny charakter.** Konieczność wydania postanowienia w przedmiocie stwierdzenia prawomocności wynika chociażby z unormowania tej instytucji w Kodeksie postępowania cywilnego¹⁹. Jeżeli „upadnie” prawomocność orzeczenia (art. 363 k.p.c.), sąd powinien uchylić z urzędu wydane przez siebie postanowienie stwierdzające prawomocność z powodu zmiany okoliczności sprawy (art. 359 k.p.c.)²⁰. Zdaniem I. Kunickiego sąd stwierdzający prawomocność jest związany wydanym postanowieniem (art. 332 w zw. z art. 361 oraz 358 k.p.c.). Nie może zatem, co do zasady, postanowienia tego uchylić, zmienić ani wydać kolejnego w tej samej kwestii. Postanowienie stwierdzające prawomocność może być uchylone albo zmienione przez sąd, który je wydał, tylko na podstawie art. 359 § 1 k.p.c., a zatem jedynie w razie zmiany okoliczności sprawy²¹.

Prawomocność postanowienia o przysądzeniu własności następuje: 1) w razie jego niezaskarżenia – z upływem tygodniowego terminu do jego zaskarżenia, liczonego od daty jego doręczenia uczestnikom postępowania (art. 394 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.); 2) w razie zaskarżenia – z chwilą wydania przez sąd I instancji w innym składzie postanowienia oddalającego zażalenie (od dnia 7 listopada 2019 r. jest to zażalenie poziome – art. 394^{1a} § 1 pkt 5)²². Dla skutecznego wykazania przed

¹⁸ Zob. uchwała SN z dnia 18 czerwca 1966 r., III CZP 48/66, OSNCP 1967/2/19.

¹⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 21 grudnia 1965 r., I CZ 101/65, OSNCP 1966/10/169.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Zob. I Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, komentarz do art. 364 k.p.c., Nb 17.

²² Na gruncie poprzedniego stanu prawnego, w uchwale SN z dnia 18 czerwca 1966 r. (III CZP 48/66, OSNCP 1967/2/19), uznano, że: „Na stwierdzenie prawomocności orzeczenia (art. 364 k.p.c.) przysługuje zażalenie”. W jej uzasadnieniu wskazano, że postanowienie stwierdzające prawomocność orzeczenia nie może być zaliczone do postanowień kończących postępowanie w sprawie. Skoro zaś nie zostało ono wymienione również wśród enumeratywnie wyliczonych innych postanowień, na które kodeks dopuszcza zażalenie, to należy dojść do wniosku, że przepis art. 394 k.p.c. nie reguluje omawianego problemu i dlatego przy jego gramatycznej wykładni brak jest podstaw do zaskarżenia tego postanowienia. Z drugiej strony waga tego postanowienia czyni niemożliwą do przyjęcia tezę, żeby nie mogło ono

sądami prawomocnego charakteru postanowienia o przysądzeniu własności nabywca musi legitymować się postanowieniem stwierdzającym ową prawomocność, wydanym na wniosek nabywcy w trybie art. 364 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²³ Z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności nabywca staje się właścicielem nieruchomości. Od tego momentu przechodzą na niego wszelkie związane z tym prawem uprawnienia i obowiązki.

Sąd Najwyższy uznaje w swoim orzecznictwie, że **orzeczenie sądowe nie uzyskuje waloru prawomocności, jeśli stwierdzenie prawomocności nastąpiło w sposób wadliwy (sprzeczny z przepisami postępowania)**. Tak przyjął m.in. w wyroku z dnia 5 lipca 2002 r.²⁴ Wywiódł, iż nie można zaaprobować poglądu zakładającego, że orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli tę prawomocność sąd stwierdził w sposób wadliwy, w sytuacji gdy nie rozpoczął w ogóle biegu termin do złożenia środka odwoławczego. Pogląd ten nie znajduje również podstawy w art. 363 § 1 k.p.c., zgodnie z którym orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia. Treść tego przepisu pozwala stwierdzić, że warunkiem prawomocności orzeczenia jest to, aby nie mogło być ono zaskarżone w drodze zwykłych środków przewidzianych w toku instancji, przy czym niemożność zaskarżenia jest wynikiem bądź to uregulowań, w myśl których pewne orzeczenia nie mogą być zaskarżone (np. wyroki sądu kasacyjnego), bądź to upływu terminu wyznaczonego do wniesienia środka zaskarżenia. Jeśli w sprawie nie upłynął termin do wniesienia środka odwoławczego, gdyż na skutek niedokonania wyłożenia postanowienia

podlegać korekturze w trybie środka zaskarżenia. Wobec powyższego należy dojść do wniosku, że istnieje luka w prawie, którą trzeba wypełnić w drodze analogii. Ze względu na istotę i cel, najbardziej zbliżoną do instytucji stwierdzenia prawomocności jest instytucja klauzuli wykonalności. Na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności, według wyraźnego przepisu ustawy, przysługuje zażalenie (art. 795 § 1). Analogiczną zasadę należy także przyjąć w stosunku do postanowienia stwierdzającego prawomocność orzeczenia.

²³ A. Szymańska-Grodzka [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 4.

²⁴ Wyrok SN z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 657/00, OSP 2004/2/18, z gloszą F. Zedlera.

w sekretariacie sądu nie rozpoczął biegu termin do zaskarżenia, to orzeczenie nie było prawomocne w dacie sporządzenia czynności prawnej (umowy sprzedaży) i tego waloru nie uzyskało na skutek wadliwego stwierdzenia prawomocności orzeczenia przez sąd (sędziego-komisarza). W konsekwencji, w świetle art. 58 § 1 k.c. określona czynność prawna (umowa²⁵) jest nieważna.

W tezie i wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2008 r.²⁶ uznano, że: „Orzeczenie sądowe nie uzyskuje waloru prawomocności, jeżeli stwierdzenie prawomocności nastąpiło wadliwie. Oznacza to, że w razie wadliwego stwierdzenia prawomocności orzeczenia, które nie stało się prawomocne, stwierdzenie, iż nie stało się ono prawomocne, może nastąpić w toku innego postępowania cywilnego”. Jak stwierdzono w jego uzasadnieniu, taki pogląd, zaaprobowany w doktrynie, wyrażono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2002 r.²⁷ Pogląd ten, z argumentacją przytoczoną w tym właśnie orzeczeniu, Sąd Najwyższy podzielił, uznając, iż nie może budzić wątpliwości, że z uwagi na charakter samego postanowienia o stwierdzeniu prawomocności nie prowadzi ono do uprawomocnienia się orzeczenia, w sytuacji gdy brak ku temu podstaw prawnych. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2017 r.²⁸ uznano, że wadliwe stwierdzenie prawomocności nie ma w rezultacie żadnego znaczenia prawnego, i to z dwóch powodów²⁹. Po pierwsze, wadliwe postanowienie o stwierdzeniu prawomocności nie ma charakteru

²⁵ W realiach tamtej sprawy za kwestię rozstrzygającą SN uznał stwierdzenie, czy postanowienie sędziego-komisarza zezwalające syndykowi na sprzedaż prawa użytkowania wieczystego gruntów i prawa własności posadowionych na nich budynków było prawomocne w dniu sporządzenia umowy sprzedaży. Istnienie w chwili zawarcia umowy sprzedaży prawomocnego postanowienia sędziego-komisarza zezwalającego na sprzedaż wyżej wymienionych praw, z wolnej ręki, stanowiło w ocenie SN *conditio iuris* skuteczności umowy; w razie zaś niespełnienia tej przesłanki zawarta między pozwanymi umowa jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.).

²⁶ Wyrok SN z dnia 4 marca 2008 r., IV CSK 465/07, Lex nr 376399.

²⁷ Wyrok SN z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 657/00, OSP 2004/2/18.

²⁸ Uchwała SN z dnia 14 czerwca 2017 r., SNO 16/17, Lex nr 2321901.

²⁹ Nie zgadza się z tym I. Kunicki (zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, komentarz do art. 365 k.p.c., Nb 8.

konstytutywnego, w związku z czym mimo istnienia takiego postanowienia orzeczenie, którego dotyczy, nie zyskuje waloru prawomocności. Po wtóre, wadliwe stwierdzenie prawomocności nie przekłada się na niepoprawność samego orzeczenia, do którego się odnosi.

Takie stanowisko zdecydowanie przeważa także w doktrynie (tak: F. Zedler, P. Grzegorzczak, A. Jakubecki, G. Kochan, E. Rudkowska-Ząbczyk, P. Rodziewicz, K. Flaga-Gieruszyńska, A. Góra-Błaszczkowska i P. Telenga³⁰). Również zdaniem M. Manowskiej³¹ wydanie postanowienia o stwierdzeniu prawomocności nie ma wpływu na uprawomocnienie się orzeczenia, ale w obrocie stwarza jego domniemanie. Sąd rozpoznający dopuszczalność skargi o wznowienie postępowania, czy też wniosku o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia, samodzielnie ustala kwestię prawomocności i w konsekwencji może dojść do wniosku, że orzeczenie sądowe nie uzyskało waloru prawomocności. M. Manowska odwołała się tutaj do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2019 r.³² przyjmującego, iż w razie wadliwego stwierdzenia prawomocności orzeczenia, które nie stało się prawomocne, uznanie, iż nie stało się ono prawomocne, może nastąpić w toku innego postępowania cywilnego.

Innego zdania jest chyba jedynie I. Kunicki, który uważa, że zapatrywanie Sądu Najwyższego wyrażone w przywoływanych już wyrokach

³⁰ Zob. F. Zedler, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2002 r., III CKN 657/00*, OSP 2004/2/79; P. Grzegorzczak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, komentarz do art. 364 k.p.c., pkt 7; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–366*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2013, komentarz do art. 364 k.p.c., pkt 6; G. Kochan [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–505*³⁹, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, komentarz do art. 364 k.p.c., Nb 6; E. Rudkowska-Ząbczyk, P. Rodziewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, komentarz do art. 364 k.p.c., pkt 6; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, pod red. A. Zielińskiego, *op. cit.*, komentarz do art. 364 k.p.c., Nb 5; A. Góra-Błaszczkowska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 365 k.p.c., Nb 7; P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–729*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2019, komentarz do art. 364 k.p.c.

³¹ Zob. M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477*¹⁶, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, komentarz do art. 364 k.p.c., pkt 1.

³² Wyrok SN z dnia 31 stycznia 2019 r., V CSK 626/17, Lex nr 2617335. Tak też np. F. Zedler, *Glosa...*, *op. cit.*; P. Grzegorzczak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 364 k.p.c., pkt 7.

z dnia 5 lipca 2002 r. (III CKN 657/00) oraz z dnia 4 marca 2008 r. (IV CSK 465/07) byłoby trafne, gdyby nie moc wiążąca prawomocnego postanowienia stwierdzającego prawomocność. Na skutek mocy wiążącej tego postanowienia każdy organ postępowania musi przyjąć, że orzeczenie, którego prawomocność stwierdzono, jest prawomocne i nie może tej kwestii badać ponownie. W ocenie I. Kunickiego prawomocne postanowienie stwierdzające prawomocność wiąże wszystkie organy postępowania (art. 365 k.p.c.) co do tego, że dane orzeczenie jest prawomocne. Organ nie może zatem badać tej kwestii w innym postępowaniu. W istocie bowiem właśnie to prawomocność podlega stwierdzeniu w postanowieniu sądu, aby mogło być ono poddane kontroli instancyjnej i wiązało wszystkie organy postępowania. Jeżeli przyjmiemy brak mocy wiążącej postanowienia stwierdzającego prawomocność i w konsekwencji dopuszczalność badania prawomocności orzeczenia w każdym innym postępowaniu, to stwierdzenie prawomocności w postanowieniu sądu nie ma znaczenia prawnego, a tym samym pozbawione jest sensu³³. Również w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r.³⁴ przyjęto, że jeżeli po wadliwie stwierdzonej prawomocności wyroku rozwodowego jeden z małżonków zawarł nowy związek małżeński, a obie strony nowego związku o tej wadliwości nie wiedziały, apelacja od wyroku w części orzekającej rozwód staje się niedopuszczalna. I. Kunicki uważa przy tym, że orzeczenie uzyskuje prawomocność z chwilą i w sposób określony w art. 363 k.p.c. Jeżeli prawomocność nie została stwierdzona w trybie art. 364 k.p.c., nie oznacza to, że dane orzeczenie jest nieprawomocne. Kwestię tę może badać sąd w postępowaniu, w którym strona powołuje się na orzeczenie i je złożyła. Sąd może również zażądać od strony przedstawienia stwierdzenia prawomocności takiego orzeczenia dokonanego w trybie art. 364 k.p.c. Sąd nie jest bowiem (na ogół) w stanie stwierdzić prawomocności bez zażądania akt sprawy, w której wydano orzeczenie³⁵.

³³ Zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks..., op. cit.*, komentarz do art. 365 k.p.c., Nb 8.

³⁴ Uchwała SN z dnia 28 października 2004 r., III CZP 56/04, OSNC 2005/10/170.

³⁵ Zob. I. Kunicki [w:] *Kodeks..., op. cit.*, komentarz do art. 364 k.p.c., Nb 9.

Tak jak większość doktryny autor niniejszej glosy uznaje, że skoro stwierdzenie prawomocności ma wyłącznie deklaracyjny charakter, to nieprawidłowe stwierdzenie prawomocności nie ma wpływu na rzeczywistą datę uprawomocnienia się orzeczenia, w szczególności wadliwe stwierdzenie prawomocności nie skutkuje uzyskaniem tego przymiotu przez orzeczenie, któremu cecha ta nie przysługuje zgodnie z art. 363 k.p.c. Postanowienie o stwierdzeniu prawomocności orzeczenia nie wiąże innych sądów i w razie wątpliwości sądy te są uprawnione do samodzielnej oceny tego zagadnienia, tudzież do obalenia domniemania prawomocności orzeczenia wynikającego ze stwierdzenia jego prawomocności. Z poglądem tym nie kłóci się stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w wymienionej wyżej uchwale z dnia 28 października 2004 r. (III CZP 56/04) i skądinąd trafne, ale którego nie powinno przenosić się bezkrytycznie na inny grunt niż czynność prawna zawarcia małżeństwa. Uznano bowiem, że rozwiedziony małżonek, który w dobrej wierze zawarł nowy związek małżeński i powziął następnie wiadomość, iż orzeczenie rozwodu nie uprawomocniło się, jest w takiej samej sytuacji jak pozostający już w nowym związku małżonek, który dowiaduje się, że jego uznany za zmarłego współmałżonek żyje. W obu przypadkach zachodzi odmiennność rodzajowa przyczyn, ale skutek każdej z nich jest taki sam i wyraża się przekonaniem, że przeszkoda zawarcia nowego związku małżeńskiego nie istnieje. Skoro zatem w obu przypadkach zachodzi zbieżność w sferze motywacyjnej małżonków wstępujących w nowe związki małżeńskie, to zbieżność ta powinna się także rozciągać na skutki wynikające z ujawnienia się małżonka uznanego za zmarłego lub dowiedzenia się, że wyrok rozwodowy się nie uprawomocnił. Pozwala to odnieść się zarówno do panującej w systemie prawnym zasady ochrony małżeństwa, jak i do reguł wynikających z art. 55 § 2 k.r.o.³⁶, przyjmując ich stosowanie w drodze analogii, ale z ograniczeniem do zachowania trwałości tylko drugiego związku małżeńskiego.

³⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

4. Powyższa analiza była niezbędna dla dokonania oceny prawnej sytuacji, gdy dłużnik zbywa innej osobie należące do niego spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego, które nie było ujawnione w księdze wieczystej, po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym. Następnie nabywca licytacyjny, legitymujący się formalnie prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu, w sytuacji, gdy brak było podstawy do stwierdzenia prawomocności tego orzeczenia, które zostało następnie uchylone, zbywa to prawo odpłatnie jeszcze innej osobie. Otóż uznać należy, że dochodzi wówczas do skutecznego nabycia tego prawa przez nabywcę na podstawie umowy z egzekwowanym dłużnikiem, który dokonał czynności rozporządzającej po zajęciu nieruchomości (spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu). Nie przeszkadza to jednak dalszemu prowadzeniu egzekucji z tego prawa na rzecz wierzyciela. Nie dochodzi natomiast do skutecznego nabycia tego prawa przez nabywcę na podstawie umowy zawartej z nabywcą licytacyjnym, który w chwili zawierania umowy legitymował się prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu własności, jeśli nie było podstaw do stwierdzenia prawomocności tego orzeczenia. Taka umowa jest nieważna (nieskuteczna), gdyż zbywca nie legitymował się tytułem prawnym do rozporządzania tym prawem. Przeniesienie prawa dokonane na podstawie umowy stanowi pochodne nabycie prawa podmiotowego polegające na uzyskaniu prawa podmiotowego od poprzednika prawnego, który ma wolę przeniesienia prawa na inny podmiot. Przesłanką nabycia pochodnego jest istnienie tego prawa u zbywcy. Zbywca nie może przenieść na następcę prawnego prawa o szerszej treści niż mu przysługuje, jak też nie może przenieść samego prawa, którego nie był podmiotem (*nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*). Rozporządzenie rzeczą przez podmiot niebędący właścicielem lub niemający prawa do rozporządzania cudzą rzeczą nie może doprowadzić do nabycia własności przez inną osobę. Ustawodawca tylko wyjątkowo dopuszcza nabycie prawa podmiotowego od osoby nieuprawnionej do rozporządzania tym prawem. Wyjątki od zasady *nemo plus iuris* (obowiązującej w prawie polskim,

ale jedynie w formie niepisanej³⁷⁾ dotyczą nabycia prawa podmiotowego w dobrej wierze, mimo braku tego prawa po stronie zbywcy³⁸⁾. W odniesieniu do rzeczy ruchomych wspomniane wyjątki zawarte zostały m.in. w art. 169 k.c., w odniesieniu do nieruchomości – w przepisach art. 5–9 u.k.w.h. Za M. Pyziak-Szafnicką należy przyjąć, iż poza sytuacjami, w których ustawodawca wyjątkowo dopuszcza przeniesienie prawa przez osobę niebędącą uprawnioną do rozporządzania nim, nie może dojść do takiego przeniesienia, **zaś próby rozszerzenia katalogu wyjątków prowadzą do zachwiania bezpieczeństwa obrotu prawnego**³⁹⁾.

W pierwszym przypadku nie ma zastosowania zasada *nemo plus iuris* odnosząca się do nabycia pochodnego, gdyż zbywca (rozporządzający) jest osobą uprawnioną do rozporządzenia prawem. Zajęcie prawa nie pozbawia go statusu „uprawnionego do rozporządzenia”. W drugim przypadku, gdy zbywający nie jest uprawniony do rozporządzania prawem, nie mają zastosowania przepisy dotyczące ochrony nabywcy w dobrej wierze, zwłaszcza art. 169 k.c. oraz art. 5–9 u.k.w.h. Pierwszy z przepisów nie może być zastosowany, gdyż odnosi się do nabycia

³⁷⁾ W piśmiennictwie zauważa się, że podstawę do wywnioskowania normy prawnej wyrażającej ogólną zasadę, zgodnie z którą w braku szczególnego upoważnienia nie można skutecznie rozporządzać cudzym prawem w drodze czynności prawnej, stanowi nie tylko i nie tyle „tradycja i duch porządku prawnego (zob. np. wyroki SN z dnia 18 grudnia 1996 r., I CKN 27/96, OSNC 1997/4/43 oraz z dnia 24 stycznia 2002 r., III CKN 405/99, OSNC 2002/11/142), lecz uregulowania szczególne umożliwiające jedynie w określonych wypadkach nabycie prawa od osoby nieuprawnionej do rozporządzenia (zob. np.: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2018, s. 171; K. Stefaniuk, *Nieważność umowy o przeniesienie własności nieruchomości zawartej przez osobę niebędącą właścicielem* [w:] *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, pod red. A. Kidyby, R. Skubisza, Kraków 2007, s. 339; M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System prawa prywatnego. Tom I. Prawo cywilne – część ogólna*, pod red. M. Safjana, Warszawa 2012, s. 862, 869). Z kolei zdaniem A. Bieranowskiego dla uzasadnienia wyróżnienia w prawie cywilnym tej zasady nie ma potrzeby odwoływania się do tradycji i ducha porządku prawnego czy wnioskowania *a contrario* z art. 169 k.c. – wystarczy sięgnąć do definicji własności (art. 140 k.c.) oraz istoty i sensu rozporządzenia (zob. A. Bieranowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom II. Własność i inne prawa rzeczowe (art. 126–352)*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Warszawa 2018, komentarz do art. 169 k.c., pkt 1).

³⁸⁾ Zob. np. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019, s. 101; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 171–173; A. Kawałko, H. Witczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2014, s. 66–67.

³⁹⁾ Tak trafnie M. Pyziak-Szafnicka [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 869.

rzeczy ruchomej od osoby nieuprawnionej do rozporządzania nią. Tymczasem spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu jest ograniczonym prawem rzeczowym obciążającym całą nieruchomości spółdzielczą. Taka jest bowiem generalna konstrukcja ograniczonych praw rzeczowych, które obciążają zawsze całą rzecz. Obciążeniu tym prawem podlega prawo własności nieruchomości – gruntu wraz z budynkami i innymi urządzeniami stanowiącymi części składowe gruntu. Treść spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu sprowadza się do korzystania z oznaczonego, przydzielonego lokalu⁴⁰. Z kolei art. 5 u.k.w.h. dotyczy osób trzecich w dobrej wierze działających w zaufaniu do treści wpisów w księdze wieczystej i dokonujących odpłatnej czynności prawnej z osobą uprawnioną do rozporządzenia prawem według treści księgi wieczystej, w rzeczywistości jednak niebędącej podmiotem tego prawa. Przepis ten nie może mieć zastosowania, także *per analogiam*, do nabywcy prawa własności, czy też spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, dla których to praw nie była założona księga wieczysta. Przepisy ustanawiające wyjątki od zasady *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* rządzącej pochodnym nabyciem praw podmiotowych winny być wykładane ściśle (*exceptiones non sunt extendendae*). Nie mają tu także w sposób oczywisty zastosowania inne przepisy Kodeksu cywilnego chroniące dobrą wiarę osób trzecich (np. art. 83 § 2, art. 92 § 2, art. 192 § 2, art. 224–228, art. 231 § 1, art. 292, art. 310, art. 512, art. 515, art. 885, art. 886, art. 918 § 2, art. 1028).

Warto jeszcze zaznaczyć, iż w nauce uznaje się, że rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych nie odnosi się do nabycia w postępowaniu egzekucyjnym⁴¹. Chodzi tu o ważne i skuteczne nabycie własności (ograniczonego prawa rzeczowego) dokonujące się w toku postępowania egzekucyjnego. Warunkiem działania rękojmi jest wszak dokonanie czynności prawnej zmierzającej do przeniesienia prawa między osobą wpisaną do księgi wieczystej a nabywcą własności lub innego prawa.

⁴⁰ Zob. E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2018, s. 266.

⁴¹ Tak np. M. Krakowiak [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 7.

Rękojmia nie obejmuje dlatego zmian stanu prawnego, które następują jako skutek innych zdarzeń niż czynności prawne. Takimi zdarzeniami mogą być m.in. upływ terminu zasiedzenia, przemilczenie, sprzedaż egzekucyjna⁴². Ponadto rękojmia nie chroni nabycia pewnego majątku jako całości w drodze sukcesji generalnej. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 września 1997 r.⁴³ wskazał, że rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych nie ma zastosowania, gdy nabycie własności nieruchomości następuje w toku postępowania egzekucyjnego. Wyłączenie działania rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych w przypadku nabycia własności w postępowaniu egzekucyjnym oznacza, że skuteczność nabycia nie może podlegać ocenie według kryteriów przewidzianych w art. 6–9 u.k.w.h. W szczególności nie występuje potrzeba badania, czy osoba nabywająca własność nieruchomości dopełniła aktów staranności polegających na zapoznaniu się z treścią księgi wieczystej, a także czy działała w złej (dobrej) wierze. Jak zauważył Sąd Najwyższy, w miejsce przepisów ustawy o księgach wieczystych i hipotece wchodzi przepisy Kodeksu postępowania cywilnego normujące egzekucję z nieruchomości, a w szczególności art. 998–1003 k.p.c. Określają one skutki nabycia własności w wyniku uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, także gdy chodzi o wygaśnięcie (lub dalsze trwanie) praw ciążących na nieruchomości. Osoba biorąca udział w licytacji działa w zaufaniu do organów reprezentujących autorytet państwa. Licytacja odbywa się publicznie i pod nadzorem sędziego (art. 972 k.p.c.). Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego zawierają reguły, którym podlega sprzedaż licytacyjna (art. 973 i n. k.p.c.). Ustawa przewiduje też uproszczony sposób zaskarżania czynności komornika podejmowanych w toku licytacji (art. 986 k.p.c.). Skargę na czynności komornika mogą złożyć zarówno uczestnicy postępowania (art. 922 k.p.c.), jak i inne osoby mające interes prawny w zaskarżeniu. Interes prawny danej osoby wyraża się

⁴² Zob. też orzeczenie SN z dnia 25 lutego 1963 r., III CR 177/62, OSNCP 1964/2/36.

⁴³ Wyrok SN z dnia 22 września 1997 r., II CKN 730/97, OSP 1998/7–8/139, z głosem aprobującym A. Oleszki.

w tym, że czynność może wpłynąć na jej prawa. Ponadto po zamknięciu przetargu sąd w osobie sędziego, pod którego nadzorem odbywa się licytacja, wydaje na posiedzeniu jawnym postanowienie co do przybicia na rzecz licytanta oferującego najwyższą cenę, po wysłuchaniu zarówno tego licytanta, jak i obecnych uczestników (art. 987 k.p.c.). Na postanowienie sądu co do przybicia przysługuje zażalenie. Podobnie jak w przypadku skargi na czynności komornika prowadzącego licytację, krąg podmiotów uprawnionych do złożenia zażalenia nie został wyraźnie określony. Legitymację posiadają uczestnicy postępowania, a także osoby mające interes prawny w uzyskaniu uchylecia lub zmiany wydanego postanowienia. Po uprawomocnieniu się przybicia i wykonaniu przez nabywcę warunków licytacyjnych sąd wydaje postanowienie o przysądzeniu własności (art. 998 § 1 k.p.c.). Na postanowienie to przysługuje zażalenie. Na każdym etapie sprzedaży nieruchomości w postępowaniu egzekucyjnym istnieje zatem możliwość skorzystania przez osoby mające interes prawny z przewidzianych ustawą środków zaskarżenia. Natomiast interes prawny w zaskarżeniu przejawia się w tym, że dokonana czynność może wpłynąć na prawa danej osoby⁴⁴.

Osoba trzecia, nabywając od dłużnika prawo po jego skutecznym zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym, czyni to niejako na swoje ryzyko. Choć nabywa ona prawo od zbywcy (przy założeniu, że zostały spełnione wymogi ważności i skuteczności czynności rozporządzającej tym prawem), to jednak musi się liczyć z konsekwencjami zaspokojenia wierzyciela w egzekucji z tego prawa. Zbycie prawa dokonane po jego zajęciu nie unicestwia prowadzonej egzekucji. Gdyby takie zajęcie dłużnik zataił (z uwagi na brak księgi wieczystej nie byłoby ono ujawnione w księdze wieczystej i o zajęciu nie można by się dowiedzieć z treści księgi wieczystej), dłużnik ponosi wobec nabywcy odpowiedzialność odszkodowawczą w reżimie przepisów o czynach niedozwolonych. Gdyby natomiast zajęcie było nieskuteczne, osobie trzeciej przysługuje powództwo

⁴⁴ Tak też M. Krakowiak [w:] *Kodeks..., op. cit.*, komentarz do art. 999 k.p.c., Nb 7. Autor odwołuje się do tego właśnie judykatu SN.

z art. 841 k.p.c. Z kolei jeśli chodzi o nabywcę spółdzielczego własnościowego prawa na podstawie umowy zawartej w oparciu o prawomocne postanowienie o przysądzeniu, w sytuacji gdy w późniejszym czasie prawomocność tego postanowienia jako wadliwie stwierdzona została uchylona, uznać trzeba, że wadliwe stwierdzenie tej prawomocności (następnie uchylone) oznacza nieważność, czy też nieskuteczność⁴⁵ umowy zawartej na podstawie postanowienia o przysądzeniu z „takim” stwierdzeniem prawomocności. Nieuprawnione jest zatem przyjęcie, iż okoliczność, że nie było podstawy do stwierdzenia prawomocności orzeczenia o przysądzeniu, które zostało następnie uchylone, uzasadnia odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa z tytułu bezprawnego działania organów władzy sądowniczej (art. 417 k.c.), ale pozostaje bez wpływu na ważność umowy zbycia zawartej w oparciu o postanowienie o przysądzeniu z wadliwym stwierdzeniem prawomocności. Wskazane wcześniej przepisy Kodeksu cywilnego przewidujące ochronę osób w dobrej wierze, zwłaszcza tych nabywających odpłatnie prawo podmiotowe, nie mają w tym przypadku zastosowania, i to także *per analogiam*. Sam fakt, że osoba D była w dobrej wierze, wobec braku

⁴⁵ W nauce i judykaturze nie ma zgody co do tego, czy zawarta przez nieuprawnionego umowa rozporządzająca prawem jest nieważna, czy też nieskuteczna. Za nieważnością opowiada się np. K. Stefaniuk, *Nieważność...*, s. 339 i n.; J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1998, s. 100. W doktrynie przeciwko nieważności wypowiedzieli się np. B. Jelonek-Jarco, *Rękopis wiary publicznej ksiąg wieczystych*, Warszawa 1996, s. 196 i n.; M. Gutowski, *Glosa do uchwały Sądu najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., III CZP 8/13*, PiP 2015, nr 2, s. 131 i n. Tylko za „bezskutecznością” wypowiada się dość konsekwentnie Sąd Najwyższy (zob. np. wyroki SN z dnia 18 grudnia 1996 r., I CKN 27/96, OSNC 1997/4/43; z dnia 5 października 2000 r., II CKN 750/99, Lex nr 51801; z dnia 24 stycznia 2002 r., III CKN 405/99, OSNC 2002/11/142; z dnia 22 maja 2002 r., I CKN 237/00, Lex nr 55084; z dnia 3 listopada 2010 r., V CSK 148/10, Lex nr 787017); tak też: S. Rudnicki, *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe*, Warszawa 2001, s. III–III2; E. Gniewek, *Kodeks cywilny. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe. Komentarz*, Zakamycze 2001, komentarz do art. 169 k.c., pkt 1; A. Bieranowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 169 k.c., pkt 1. Zob. też Z. Radwański [w:] *System prawa prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2008, s. 188. Niejednoznaczne jest w tym względzie stanowisko M. Pyziak-Szafnickiej [w:] *System...*, *op. cit.*, s. 869–870. Autorka zdecydowanie jednak przyjmuje – wbrew stanowisku Sądu Najwyższego – że w państwie prawa obowiązuje zakaz zbywania cudzych rzeczy, czy szerzej – rozporządzania cudzymi prawami, czego dostateczną podstawę stanowi art. 64 ust. 2 Konstytucji RP.

regulacji szczególnej zezwalającej na zastosowanie w takim przypadku wyjątku od zasady *nemo plus iuris*, jest niewystarczający dla uznania, że to właśnie jej, a nie B, przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Sprzeciwia się temu zakaz zbywania cudzych rzeczy, czy szerzej – rozporządzania cudzymi prawami, którego dostateczną podstawę stanowi art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, a także względ na zasadę ochrony własności. Zakaz ten wymaga ścisłej wykładni przepisów ustanawiających wyjątki od zasady *nemo plus iuris*, a to w celu przeciwdziałania zachwianiu bezpieczeństwa obrotu prawnego.

Tam, gdzie ustawodawca chciał chronić dobrą wiarę nabywcy, wyraźnie to określił w przepisach rangi ustawowej. Ponadto należy mieć na względzie, że dobra wiara nie wywołuje samodzielnych skutków prawnych i jest tylko jedną z przesłanek nabycia prawa (np. na gruncie art. 169 k.c., czy art. 5–9 u.k.w.h.). Niejednokrotnie również właściciel działa w dobrej wierze, powierzając rzecz innej osobie, która następnie w sposób nieuprawniony nią rozporządza⁴⁶. Podobnie należy ocenić kwestię odpłatności/nieodpłatności czynności prawnej, w oparciu o którą dochodzi do nabycia prawa od osoby nieuprawnionej do rozporządzania. W piśmiennictwie wskazuje się, iż wyjątki od zasady *nemo plus iuris* sankcjonowane są po pierwsze gwarancją pewności obrotu prawnego (porządku prawnego). Pewność ta ma się przyczyniać do zwiększenia liczby zawieranych transakcji, a w konsekwencji do ogólnego rozwoju gospodarczego. Ponadto badanie prawa poprzedników jest w wielu przypadkach problematyczne, czy wręcz niemożliwe. Po drugie wyjątki od zasady *nemo plus iuris* sankcjonowane są potrzebą ochrony nabywcy w dobrej wierze⁴⁷. Argumenty podniesione przez Sąd

⁴⁶ Tak trafnie A. Szpunar na gruncie art. 169 k.c. (zob. A. Szpunar, *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Kraków 1998, s. 57–58).

⁴⁷ Zob. np. J. Majorowicz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. Z. Resicha, Warszawa 1972, s. 464–465; M. Kępiński, J. Kępiński [w:] *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹*, pod red. M. Gutowskiego, Warszawa 2016, komentarz do art. 169 k.c., Nb 3, s. 828; J. Bieluk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. M. Załuckiego, Warszawa 2020, komentarz do art. 169 k.c., Nb 1, s. 432; R. Morek [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2013, komentarz do art. 169 k.c., Nb 4, s. 997;

Okręgowy w Gdańsku w uzasadnieniu omawianego zagadnienia prawnego uzasadniają co najwyżej przyjęcie konstrukcji luki aksjologicznej, a więc braku regulacji, którą uważa się za słuszną i pożądaną, co jednakże nie uprawnia do zastosowania *analogii legis*. Taka luka może być wypełniona tylko w drodze odpowiedniego działania ustawodawcy, a nie w drodze wykładni prawa. *Analogia legis* służy wypełnieniu jedynie luk konstrukcyjnych (tetycznych).

4. Konkluzja

W konsekwencji powyższych rozważań uprawniona jawi się konstatacja, że osobie nabywającej od dłużnika spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego po jego zajęciu w postępowaniu egzekucyjnym przysługuje skuteczne roszczenie windykacyjne⁴⁸ przeciwko osobie, która zawarła umowę sprzedaży tego prawa z nabywcą licytacyjnym, legitymującym się formalnie prawomocnym postanowieniem o przysądzeniu, w sytuacji gdy brak było podstawy do stwierdzenia prawomocności tego orzeczenia, następnie uchylonego, zaś dla lokalu nie założono księgi wieczystej. Nie może być inaczej, skoro zajęcie prawa nie podważa ważności umowy rozporządzającej tym prawem zawartej między dłużnikiem a nabywcą, lecz powoduje bezskuteczność tej umowy w stosunku do wierzycieli, którzy wszczęli egzekucję. Nabycie przez

M. Wilke, *Nabycie własności rzeczy ruchomej na podstawie umowy z osobą nieuprawnioną*, Warszawa–Poznań–Toruń 1980, s. 134; A. Gola, *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*, Warszawa 1982, s. 37–38; A. Szpunar, *Nabycie...*, *op. cit.*, s. 54–60; E. Gniewek, *Prawo...*, *op. cit.*, Warszawa 2018, s. 114; A. Bieranowski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, komentarz do art. 169 k.c., pkt 2; wyroki SN z dnia 15 listopada 2002 r., V CKN 1340/00, OSNC 2004/2/28 oraz z dnia 24 lipca 2008 r., IV CSK 182/08, OSNC 2009/ZD-A/21.

⁴⁸ Roszczenie windykacyjne, będące elementem ochrony prawa własności, można określić jako: a) roszczenie o wydanie rzeczy, b) wypływające z prawa własności. Brak którejkolwiek z tych cech powoduje, że roszczenie nie ma charakteru roszczenia windykacyjnego. W szczególności sam fakt, że przedmiotem roszczenia jest wydanie rzeczy, nie nadaje mu charakteru roszczenia windykacyjnego, albowiem prawo domagania się wydania rzeczy może wypływać z różnych stosunków, zarówno rzeczowych (np. z użytkowania, użytkowania wieczystego), jak i obligacyjnych (np. umowy najmu, dzierżawy) – zob. np. J. Ignatowicz, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 157.

nabywcę licytacyjnego jest zaś nieskuteczne, jako naruszające zakaz rozporządzania cudzymi prawami. Jak już wspomniano, sam fakt pozostawania D w dobrej wierze, wobec braku regulacji szczególnej zezwalającej na zastosowanie w takim przypadku wyjątku od zasady *nemo plus iuris*, stanowi przeszkodę dla uznania D za podmiot, który nabył ważne i skutecznie prawo do lokalu.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Zasady postępowania egzekucyjnego a standardy wykonywania zawodu komornika sądowego

Aleksandra Monarcha-Matlak
Dominika Skoczylas

 CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Upadek zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym

Mateusz Wiktor Golak

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 5/2021

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 71 zł